ünsiyet 30

İLMİ, KÜLTÜREL, FİKRİ AYLIK DERGİ ISSN: 3023-7688 EYLÜL 2026

“Nefsini arındıran (temizleyen) kesinlikle kurtuluşa ermiştir. Onu kötülüklere gömen de mutlaka ziyana uğramıştır.”
(Şems, 91/9-10)

“Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Bu, onlar için daha temizdir.” “Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar...” (Nûr, 24/30-31)

DOSYA

İFFET, EDEP ve HAYA

■A. CEMAL ÇİFTÇİ ■CELALEDDİN SİPAHİOĞLU ■HASAN EKİNCİ ■İBRAHİM ŞAHİN
■İRFAN SETENCİ ■MEHMET AYMAN ■MUSTAFA DOĞU ■MUSTAFA BALABAN
■NEZİR ERGENÇ ■TURHAN ARSLAN ■VEDAT ÖNAL

ünsiyet

İlmi, Kültürel, Fikri
Aylık Dergi
Yıl:3, Sayı: 30, EYLÜL 2026

ISSN:
3023-7688

İmtiyaz Sahibi
Kayseri Bilgi Kültür Derneği Adına
İbrahim ŞAHİN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Mustafa DOĞU

Genel Yayın Yönetmeni
Celalettin SİPAHİOĞLU

Yayın Kurulu
Mustafa DOĞU
Şükrü KARAOSMANOĞLU
Celalettin SİPAHİOĞLU
İbrahim ŞAHİN
Suat KAHRİMAN
Furkan DELİ

Hukuk Danışmanı
Av. Ömer İkbal AYAR

Grafik Tasarım
Mustafa İBAKORKMAZ

Basım
Şafak Tasarım Matbaacılık
Tel: 0 506 918 34 41

Yönetim Yeri
Cumhuriyet Mahallesi. Park Bulvarı
Gökdelen İş Mrkz. Dış Kapı No: 19
İç Kapı No: 401
Melikgazi / Kayseri,

İletişim
E-Mail: bilgi@unsiyet.com.tr
Telefon: 0 506 918 34 41

Yayın Türü
Yaygın süreli yayın
Her hakkı mahfuzdur. Yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler yazarlarınındır. Yazıların hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Dergide yayınlanan yazı ve resimler eğitim amaçlı yayınlanmıştır.

Ücretsizdir. Para ile satılmaz.

içindekiler

İffet, Haya, Edep
EDİTÖR 3

Başlarken
CELALEDDİN SİPAHİOĞLU 5

Üryan Kalan Ruhlar
İBRAHİM ŞAHİN 7

Talihin Yar Olsun
MEHMET AYMAN 9

İffet ve Edebin Şahı/Sultanı Hayadır
MUSTAFA DOĞU 10

İffet, Edep ve Hayâ: İyi İnsan Eğitilmiştir'
İRFAN SETENCİ 12

Ahlakı Temellendirmek
HASAN EKİNCİ 15

İffet, Edep ve Hayâ: Kalbin Üzerindeki Nurdan Örtü
CELALEDDİN SİPAHİOĞLU 17

"Haya Hayattır"
VEDAT ÖNAL 19

ZAAFLARIMIZ II, Gösterişçilik ve Teşhircilik
MEHMET AYMAN 21

İffet Edeb Haya
TURHAN ARSLAN 23

Fina ve Minna: Bizden ve Bizde Olana
NEZİR ERGENÇ 26

Edep Yahu(T)
MUSTAFA BALABAN 27

Ruhun Geometrisi
A. CEMAL ÇİFTÇİ 28

EDİTÖR

İffet, Haya, Edep

Haya, kişinin, utanılacak bir hâle düşmemek için iradesini önceden harekete geçirmesi; nefsini, sözünü ve davranışını incelikle denetlemesidir.

Bir kadın adı olarak da hatırladığımız iffet kelimesinin söylenişindeki şiddet, sıfatın insanda ne denli içten olması gerektiğini düşündürür. Kelimenin telaffuzundaki şeddenin dudaklarda tecelli etmesi, üzerinde şedde dolayısıyla bastırarak durma adına önemli bir kelime olduğunu ortaya koyar. Siz dikkat etmeseniz bile telaffuz sizi kelimenin üzerinde durdurur ve basitçe geçmenize engel olur. Kendi kendinize iffet kelimesini latince diksiyon, arapça tecvid kurallarına göre okuyun bunu çok net bir şekilde anlayacaksınız.

Tıpkı söylenişindeki gibi insanın iç dünyasında bıraktığı üzerinde durma duygusu kelimenin yaşamsal zarafetini ortaya koyar.

İffet kelimesinin bizde bıraktığı duygulardaki nazenin hassasiyet. İnsan adına, kişiliğin korunması adına olması gereken, çekingenlik fakat bilinçli ve aktif çekingenlik. Yapabileceği halde yapma gücünü kullanmama ve çekingen davranma afifliği.

İhtiyacı olan konularda istememe duygusu, Bakara Suresi 273. Ayette anlatılan tamda bu konuya örnek olabilecek bir örneklemedir.

“**(Sadakalar) kendilerini Allah yoluna adayan, yeryüzünde dolaşmaya güç yetiremeyen fakirler içindir. İffetlerinden dolayı (dilenmedikleri için), bilmeyen onları zengin sanır. Sen onları yüzlerinden tanırsın. İnsanlardan arsızca (bir şey) istemezler. Siz hayır olarak ne verirseniz, şüphesiz Allah onu bilir.**”

Haya; kötü diye tanımlanan davranışlar konusunda kötüye bulaşmama duygusudur,

Allah’ın kendisine özgü verdiği ve nasıl kullanılması gerektiğine dair kuralları belirlediği cinsiyetini muhafaza duygusu. Derin düşünce insana dair kötülüklerin çoğunun cinsiyete dair kural ihlalleriye ortaya çıktığını gösterir.

Hayâ kelimesi çoğu zaman “utanma” sözüyle karşılanmış olsa da Türkçedeki utanma kelimesi bu kavramın derinliğini bütünüyle kuşatmaz. Utanma, daha çok insanın yaptığı yahut yapmayı düşündüğü bir işin ardından içine düşebileceği mahcubiyet hâlini çağrıştırır; bu yönüyle nispeten pasif bir duygudur. Oysa hayâ, bundan çok daha canlı ve bilinçli bir duruştur. Kişinin, utanılacak bir hâle düşmemek için iradesini önceden harekete geçirmesi; nefsini, sözünü ve davranışını incelikle denetlemesidir. Bu bakımdan hayâ, insanın kendisini kötülüğe varmadan koruyan içten bir edep, aktif bir tercih ve ruhun zarafetle gösterdiği ahlaki teyakkuzdur.

Edep kelimesi de tıpkı hayâ gibi, insanın bilinçli tercihiyle ortaya çıkan aktif bir hâl ve davranış biçimidir. Kişinin, nefsinin gelişi güzel akışına kapılmadan; sözünü, tavrını ve duruşunu olması gereken ölçü içinde tutmasıdır. Bu yönüyle edep, insanın kendi varlığını incelikle terbiye etmesi, davranışlarını bilerek ve isteyerek ahlaki bir zarafet iklimine taşımasıdır.

Edep, insanı mükemmelleştiren ahlakın bir musiki eserdeki şiirselliği gibi notalarına basa basa yürünen bir hayat ahengidir. İnsanın ahlakı, kuru bir iddia olarak değil; bakışında, sözünde, susuşunda ve muamelesinde temsil etme iradesidir. Fakat bu temsil, başkalarının gözüne sokulan bir gösteri yahut kendini yüceltme tavrı değildir. Bilakis edep, güzelliği muhatabın gözüne batırmadan, ruhunu incitmeden sunmak; yaşananı kaba bir teşhirle değil, şiir zarafetinde ve sükûnet içinde ortaya koymaktır. Onun asıl inceliği de burada saklıdır: İnsan, edeple hem hakikati taşır hem de taşıdığı hakikatin ağırlığıyla kimseyi rahatsız etmez.

Bu üç kavram zaviyesinden bakıldığında, din adına örnek şahsiyet olarak karşımızda duran Hz. Peygamber’in davranışlarındaki tabiilik daha derin bir anlam kazanır. Onun hâlinde iffet, hayâ ve edep kuru birer öğüt olarak değil; hayatın içinde nefes alan, mu-

İffet, insanın nefsini, yani kendisini; haramdan, ölçüsüzlükten ve taşkınlıktan korumasıdır. İffetli insan, sadece dış görünüşüyle değil; sözüyle, niyetiyle, bakışıyla ve gönül dünyasıyla da temiz kalmaya gayret eder.

hatabın kalbine bir baykuşun gecenin sessizliğinde kendini işittirmeden uçuşu misali yumuşacık dokunan canlı erdemler hâlinde görünür. Bu tabiilik, insanlarda zorlayıcı bir tesir değil, gönlü kendiliğinden hakikate yaklaştıran bir etki bırakmış; nice kimsenin İslam'la buluşmasına vesile olmuştur.

Bireysel planda bu kavramların şahsiyetinde tecelli ettiği sahabilerin örnekliği de bize bu erdemlerin zirve hâllerini gösterir. Hz. Osman'ın hayâsı bunun en seçkin misallerindendir. O, öylesine hayâ sahibi bir insandı ki rivayetlerde meleklerin dahi ona karşı hayâ üzere davrandığı ifade edilir.

Burada özellikle haya kelimesine karşılık olarak "utangaç" kelimesini tercih etmemek gerekir; zira Türkçede utangaçlık çoğu zaman pasiflik, çekingenlik, içine kapanıklık yahut medeni cesaret eksikliği anlamlarını çağrıştırır. Hayâ ise böyle bir zayıflık değil, bilakis medeni cesarete sahip olduğu hâlde, yapılacak bir davranışın doğuracağı çirkinliği ruhunda önceden hissedip ondan uzak durma inceliğidir. Bu yönüyle hayâ, insanın iç dünyasında başlayan ve beden diline, tavrına, sözünün ölçüsüne kadar yansıyan canlı bir ahlaki hassasiyettir.

İffet, hayâ ve edep yalnızca tarif edilen kavramlar değil; bizzat yaşanan, hâl olarak insanda görünürlük kazanan erdemlerdir. Bu sebeple onları anlatmak da kelimelere bütünüyle sığdırmak da kolay değildir. Çünkü bu değerler, insanın iç dünyasında kök salıp davranışlarına sessizce yön veren derin ahlaki hassasiyetlerdir. Özellikle maddeyi merkeze alan toplumlarda, insanlık adına ilk incinen ve çoğu zaman ilk terk edilen kavramlar da bunlardır. Nitekim dikkat edildiğinde toplumumuzda genel bir ahlaki çözülmeden söz edilir.

"Ticaret ahlakı bozuldu", "gençlerde ahlak kalmadı", "evlilik ilişkilerinde yozlaşma arttı" gibi ifadeler aslında görünürdeki neticeyi dile getirir. Oysa bu bozulmuşluğun daha derinde yatan sapma noktası, hayâ, iffet ve edep anlayışının zihinlerden ve gönüllerden çekilmesidir. İnsan bu üç değerin rehberliğini kaybettiğinde, ahlaki yozlaşma yalnızca dilde kalan bir şikâyete dönüşür; hayatın içindeki düzenleyici, koruyucu ve güzelleştirici kudretini yitirir.

İffet, Edep ve Hayâ: İnsanı İçten Güzelleştiren Üç Erdem

İnsanın şahsiyet dediğimiz yönü yalnızca bedenle değil, kalbinde beslediği duygularını, diliyle, bakışıyla ve davranışlarıyla ve ifade edişiyle belirginleşir. Bu şahsiyeti güzelleştiren en mühim değerlerden birincisi ve temel basamak sayılacak olanı hayadır. Düşüncede hayanın oluşmasına iffet hareketlere yansımasına edep diyebiliriz. Bu üç kavram, insanın hem Allah'a karşı sorumluluğunu hem de insanlara karşı duruşunu belirleyen derin ahlaki ölçülerdir.

İffet, insanın nefsini, yani kendisini; haramdan, ölçüsüzlükten ve taşkınlıktan korumasıdır. İffetli insan, sadece dış görünüşüyle değil; sözüyle, niyetiyle, bakışıyla ve gönül dünyasıyla da temiz kalmaya gayret eder. Çünkü iffet, insanın kendisine duyduğu saygının ve Rabbine karşı taşıdığı kulluk bilincinin bir yansımasıdır.

İnsanın nefsi, kendisi yaklaşımını bilerek kayda geçirdik. Genel anlamda insanların arzularını temsil ettiği düşünülen tarafını ifade maksadıyla nefis kelimesinin kullanımı, maalesef insanları yanlış yönlendirmektedir. Özellikle tasavvufi anlayışın baskın çıkması sonucu ortaya konan düalist yaklaşım insanımızı yanlış yönlendirmektedir. Allah'ın Kur'an'i beyanla ortaya koyduğu kişiselleştirilmiş ruh nefistir, kişidir, zattır. Bu sebeple kişinin davranışları ruhen içine sindirmesi ve o davranışın kendisi olmasıdır, nefis.

"Ya eyyetühennefsül Mutmainneh" tamda bu söylediklerimizin çekilmiş fotoğrafıdır.

Edep, insanın haddini bilmesidir. Kime, nerede, nasıl davranacağını bilmek; sözünü tartarak söylemek, kalp kırmaktan sakınmak; büyüğe saygı, küçüğe merhamet göstermek edebin tezahürlerindendir. Edep, ilmin de ibadetin de ahlakın da süsüdür. Edep olmayınca bilgi kibire, ibadet gösterişe, söz ise riyaya dönüşebilir.

Girdim ilim meclisine, eyledim kıldım talep;

Dediler ilim geride, illâ edep, illâ edep"

"Gezdim Halep ile Şam'ı, eyledim ilmi talep;

Meğer ilim bir hiç imiş, illâ edep"

Yunus Emre'ye atfedilen bu sözler edebi tarif etmede gereken sarahati ortaya koymaktadır.

Yukarıda beyan ettiğimiz gibi bu üç kavram itibarıyla insanlığa kusursuz örnek teşkil eden Resulullah'ın hayatında kızmalarının dahi ölçüsünde var olan nezaket insanları etkilemek suretiyle Müslüman olmasına vesile olmuştur. hatta onun münafığı tanımlamada ortaya koyduğu "kavga ettiği zaman haddi aşar" ifadesi açısından hayatında hiç olumsuz bir örnek görülmemiştir.

Hayâ ise insanın içindeki manevi fren gibidir. Kişiyi kötülükten alıkoyar, günaha karşı kalpte bir çekingenlik ve utanma duygusu oluşturur. Hayâ, zayıflık değil; aksine ruhun diri olduğunu gösteren asil bir kuvvettir. Hayâsını kaybeden insan, zamanla yanlışları kendi nefsinde normalleştirir; normal görülen kötülükler ise toplumun vicdanını zayıflatır, hatta çökertir.

Bugün iffet, edep ve hayâ yalnızca bireysel erdemler olarak değil, toplumu ayakta tutan ahlaki direkler olarak da yeniden ikame edilmelidir. Çünkü sözün pervasızlaştığı, görüntünün mahremiyeti aştığı, kötülüğün çoğu zaman süslenerek sunulduğu bir çağda bu değerler insanı koruyan birer sığınaktır.

İffet insanı günah açısından kirlenmekten, edep davranışsal anlamda kabalaşmaktan, hayâ ise günahlara karşı duyarsızlaşmaktan korur. Bu sebeple bu üç değer, geçmişte kalmış kelimeler değil; bugünün insanı için de hayatî ihtiyaçlardır. Bir insan iffetle kendini muhafaza eder, edeple çevresine güzellik taşır, hayâ ile de Rabbine ve vicdanına karşı mahcup olmaktan kurtulur.

Sonuç olarak iffet, edep ve hayâ geçmişte kalmış kelimeler değil; bugünün yarının ve bütün insanlık için hayatî değerleridir. Bir insan iffetle kendisini muhafaza eder, edeple çevresine güzellik taşır, hayâ ile de Rabbine ve vicdanına karşı mahcup olmamaya çalışır. Bir toplumu toplum yapan, ahlakı canlı ve dinamik bir güç hâline getiren temel faziletler de bu değerlerdir. Gelecek nesillerin inşasında onlara bırakılacak en kıymetli miras, insanın iç dünyasındaki zenginliği dış dünyaya zarafetle yansıtan bu ahlaki imkânın diri tutulmasıdır.

Editör

CELALEDDİN SİPAHİOĞLU

Başlarken

Son yüzyılda içine düşürüldüğümüz, kulluktan gafil kalıp kula kul olma zilletine karşı direnmek için ortaya koyduğumuz çabalardan biri de dergi çıkarma faaliyetidir. Bu faaliyetin toplumun rengini değiştirme noktasında nasıl bir sonuç vereceğini elbette kesin olarak bilemiyoruz.

Zaman, onu nasıl değerlendirdiğimize bağlı olarak hızlı ya da yavaş akar. Günümüzde insan, dünyadan daha fazla pay alma arzusuyla hareket ettiği için zaman sanki daha hızlı akıp gidiyormuş gibi bir hayat biçiminin içine sürüklenmiş durumdadır.

Yaratma gücünün niceliğini ve niteliğini kavramada çook sığ kaldığımız Rabbimizin yavaş devirde yaşayan kullarına yavaş devirde bahşettiği zaman-hadisat ilişkisini, idrak edilen zamanda olduğu gibi süratli bir şekilde yaşayanların zaman-olaylar ilişkisi adına nasıl bir anlayış farklılığı olduğunu bir ayet olarak gösterdiğine şahitlik ediyoruz.

Zamanın içini yaptıklarımızdan hangi şeyle doldurursak, o şey bizim zamanımıza anlam kazandırır. Biz de dünyamızı, kazandığımız bu anlamlar üzerine kurar ve şekillendiririz.

Bir taraftan dünyalık işlerimizi kulluk bilinci içinde, helal kazanç ve kazandığımızdan ahiret sermayesi edinme anlayışıyla sürdürmeye, diğer taraftan da varlığımızın asıl amacı olan yeryüzünü imar etme, hilafet sorumluluğunu kuşanma ve kirletilmişliklerle, karartılmışlıklardan arınma adına var gücümüzle çabalıyoruz.

Son yüzyılda içine düşürüldüğümüz, kulluktan gafil kalıp kula kul olma zilletine karşı direnmek için ortaya koyduğumuz çabalardan biri de dergi çıkarma faaliyetidir. Bu faaliyetin toplumun rengini değiştirme noktasında nasıl bir sonuç vereceğini elbette kesin olarak bilemiyoruz. Fakat insanların çılgınca dalıp gittiği dünya hayatının oyun ve eğlencelerinden kendimizi beri tutmak, bu akışa taraf olmadığımızı beyan etmek ve durduğumuz yeri göstermek adına bu gayrette ısrar ediyoruz.

Biz insanları değiştirebilir miyiz, bunu bilemeyiz. İşin bu tarafı Allah'a ait bir bilgi ve tasarruftur. Fakat bizim sorumluluk alanımızda bulunan şey; kulluğa aykırı davranışlara karşı durma erdemini kaybetmemek, hakikati hatırlatma vazifesini terk etmemek ve bu doğrultudaki çabamızı diri tutmaktır.

Günlük faaliyetlerimizin başında gelen radyo programlarını otuz dört yıldır ısrarla sürdürüyoruz. Bu programlardan doğan sohbetleri videolaştırarak sosyal medya denilen, çoğu zaman kulluğun iç edildiği ve buhar görünümlü gerçekliklerin dolaşıma sokulduğu alanlarda paylaşıyoruz. Buradan ne kadar bir dokunuş gerçekleştirdiğimizi net olarak bilemesek de gelen geri dönüşlerden yaptıklarımıza dair kısmi çıkarımlar yapabiliyor ve yola nasıl devam etmemiz gerektiğine dair programlamaları ona göre yapmaya çalışıyoruz.

Bu geri dönüşlerin samimi olmasını temenni ediyor; kalplere hükmeden Rabbimizin dilerse yeni bir Medine kuruluşunu gerçekleştireceğine inanarak insanların çizgide kalmasına yönelik faaliyetlerimizi sürdürmeye devam ediyoruz elhamdülillah.

Yaptığımız işin bir hatırlatma, bir unutturmama gayreti olduğunun farkındayız. Etrafımıza örülen küresel ağlar, her geçen gün kılcal damarlarımıza kadar işleyerek üzerimizdeki etkisini artırmaktadır. Hem bizim hem "Müslümanım" diyen insanların hem de kendini nereye nispet edeceğine dair hiçbir iddiası ve düşüncesi kalmamış, zavallılaştırılmış ülke insanımızın bu sarmaldan bir an önce kurtulması, insanlık adına hayati bir önem taşımaktadır.

Müslümanların gayretsizliklerinden kaynaklı olarak, tedbirsiz yakalandıkları bu durum, yalnızca dışarıdan gelen kaba bir baskı şeklinde işlemiyor; çoğu zaman konfor, eğlence, merak ve kolaylık görüntüsü altında iç dünyamıza sızıyor. İnsan, kendisine sunulan her yeni imkânı masum bir araç zannettiğinde, o aracın hangi zihniyeti taşıdığını, kendisinden neyi eksilttiğini ve hangi hassasiyetlerini törpülediğini fark etmekte zorlanıyor. Asıl tehlike de burada başlıyor: Kişi esir alındığını hissetmeden, kendi rızasıyla kuşatmanın bir parçası hâline geliyor.

Eğer bu kuşatılmışlıktan yakın bir zamanda kurtuluş gayreti gösterilmezse, örümceğin ağına düşmüş avını en küçük hayat emaresinden bile mahrum bırakacak şekilde sarmalaması gibi bir yakalanmışlık hâli gerçekleşecek; küresel düzenin insanı "ham yapma" arzusu tamamına erecektir.

İnternet ortamında her geçen gün zihin dünyamızı parselleyen, gündelik hayatımızı şekillendiren ve küreselcilerin bizi evirmeyi istediği davranış biçimlerini kalıplaştırmaya yarayan programlara, çoğu zaman hafif bir bıyık altı gülümsemeyle katılıp gidiyoruz.

Bunu anlamak için basit bir örnek verelim. İnternetteki o meşhur uygulamalardan biri çıkıyor ve "Yaşlandığınızda nasıl görüneceğinizi merak ediyor musunuz?" diye soruyor. Eh, merak ediyoruz ya! Bir fotoğraf yüklememizi istiyor ve oradan itibaren programın kurgusal yönlendirmesi başlıyor. Yarının ne olacağını yalnız Allah'ın bileceği bilgisini bir kenara bırakarak, iman esaslarıyla ilgili farkında olmadığımız bir gevşeklikle bu yolculuğa katılıyoruz. Sonunda karşımıza çıkan yaşlılık görüntüsüne bakıp bıyık altından gülümsüyor ve "Vay be, nasıl oluyormu-

şum!" diyerek golü kendi kalemizde görüyoruz.

Bu basit gibi görünen örnek üzerinde o kadar çok varsayımlı yorum yapılabilir ki, bunların çoğu olmayana ergi anlamına gelir. Farkında olmadan Allah'ın alanına müdahale eden, kendimiz adına gevezelik üreten ve bunu da bize hiç sorunlu göstermeyen bir formatın içinden geçmiş oluruz.

Elbette bu alanla ilgili çok şey yazılabilir. Fakat düşünce formasyonumuzda Allah'tan başkalarının oluşturduğu köhne zihniyetlerin bulanıklığı hâkim oldukça, meseleye agâh olacak bir akıl berraklığına ulaşmak zorlaşacaktır. Bu sebeple herkesin çok farklı yorumlar yapması kaçınılmazdır.

Yaptığımız işlerin nerede durduğunu görmek, anlamak ve anlatmak adına yazdığımız bu satırlar, bilincimizin açık kalmasına yönelik bir faaliyettir. Küfrün kuşatması altında bilinç açıklığı son derece önemli bir faktördür. Eğer bilinç açıklığımızı kaybedersek, beyin ölümü gerçekleşmiş bir beden gibi fişimizin çekilmesi ve işimizin bitirilmesi mümkün hâle gelecektir.

Bu yüzden okumaya, yazmaya, konuşmaya ve insanlarla bu anlamda faaliyetler yürütmeye mecburuz. Aksi hâlde etrafımızda yalnızca kımıldayan, hareket eden ve bedensel faaliyetlerini sürdürdüğü için kendini mutlu sanan zombi insanlar çoğalmaya devam edecektir.

Bu söylediklerimiz birilerine tuhaf gelebilir. Fakat dikkat edilirse Allah adına, din adına olması gereken pek çok hassasiyetimiz, gözlerimizin önünde oynatılan batıl tiyatrosuna figüran olmaktan rahatsızlık duymayan kukla insanlar eliyle aşındırılmaktadır. Hatta insanlar, kukla olmaktan rahatsızlık duymadıkları gibi kurulan her tuzağa maydanoz olmak adına gönüllü bir seferberlik hâline girmektedirler.

Haberlerde mikrofon uzatılan insanların hâline bakmak bile bunun için yeterlidir. Mikrofonla müşerref olmanın, siluetinin ekrana yansımasının ve birkaç cümle konuşmuş olmanın zevkü sefasına kapılan insanlar, sonradan baktıklarında habercilerin kendilerini ve görüşlerini nasıl kırpıp kendi reytinglerine malzeme yaptığını çoğu zaman görmezden gelirler. Olsun; ekrana çıkmış olmanın ve mübarek görüşü şeriflerini beyan etmiş bulunmanın verdiği saadetle, "Gördün mü, haberlerde benim kanaatim yayınlandı!" sarhoşluğu içinde mutluluk paylaşımları yapmaya devam ederler.

Kendimizi kaybetmiş hâlimizden kurtulmanın; kim olduğumuzu, nerede durduğumuzu ve nereye doğru gittiğimizi hatırlamanın en önemli yollarından biri, en küçük davranışımızın bile Allah'ın sistemi tarafından kayıt altına alındığını unutmamaktır. Ayetlerde, zerre kadar hayır ya da şer işleyen herkesin bunun karşılığını göreceği bildirilir. Bu hakikate yüzeysel baktığımızda yalnızca görünen davranışlarımızdan söz edildiğini düşünebiliriz. Oysa burada vurgulanan gerçek, sadece dışa yansıyan hâllerimizin değil, iç dünyamızdan geçenlerin de Allah'ın bilgisi dâhilinde olduğudur. Çünkü Allah, kalplerden geçenleri açıklasak da açıklamasak da bilmektedir.

Hayatı farkındalıkla yaşamak adına sözü uzattığımız bu bölümde asıl vurgulamak istediğimiz şey, dikkatimizi diri tutma mecburiyetidir. Yazının başında değindiğimiz gibi, hayatı hızlandırarak farkındalığımızı öldürmeye çalışan bütün yönlendirmelere karşı uyanık olmalı; zamanı, hayatı ve kulluğu yeniden anlamlandırarak yaşamalıyız.

Dünyamızı, kavramlarımızı ve anlayışlarımızı sıfırlayarak bizi kendilerine köle kılmak isteyenlere karşı dimdik ve dirençli bir duruşla yolumuza devam edeceğiz inşallah.

Her sözün sonu, yaratanın hakkımızda hayırlı şeyler murat etmesi temennisiyle nihayete erer. Biz de yeterli olmayan, kendi başına güçlü etkiler ortaya çıkarmakta zorlanan çabalarımızı daha kuvvetli hâle getirmesini O'ndan niyaz ediyoruz.

Biz O'na "O" diye hitap ettiğimizde bile bizden alınmayan, gönül koymayan; kalplerimiz iki parmağı arasında olan ve "Ben kulumun zannı üzereyim" buyuran Rabbimizin bize damarlarımızda dolaşan kandan, kalbimizin her çarpışındaki sesten ve alıp verdiğimiz nefesten bile yakın olduğunun idraki içindeyiz. Rabbimiz bizi kendisinden uzaklaştırmasın. Bizi ziyadesiyle sevsin; sevdikleriyle beraber yaşatsın ve haşretsin.

Âmin.

İBRAHİM ŞAHİN

YAREN MEKTUPLARI

Üryan Kalan Ruhlar

Biliyor musun sevgili dostum; Bütün bu savruluşlar azim bir unutuşun, ya da keyfince yaşayabilmek ve hayattan kâm alabilmek için vicdanını bastırarak, sağduyusunu susturarak unutmak isteyişin akıl tutulması halidir.

Ve aleyküm selâm ve rahmetullâh. Mukâbil duygu ve düşüncelerimle, hoş geldin sevgili yârenim.

Naif bir girizgâh ile başlayıp, *"Bu nasıl bir hal sevgili dostum? İnan bunaldım şahit olduğum şeyler karşısında!"* dediğin ve satırlarına yüklemiş olduğun sancıların içinde kıvrandığın, ruh gurbetini yansıtan dostnâmeni aldım..

Diyorsun ki; "İzlediğim bir sokak röportajında *vücudunun üst* kısmı neredeyse tamamen *açık, kapalı kısmından da uzuvlarını* dışarı fırlayacakmış gibi teşhir eden *bir genç kız, sokakta yürümekten ve herhangi bir erkek tarafından taciz edilmekten korktuğunu, ülkenin tam bir hanzo ülkesi olduğunu söylüyordu kendisine uzatılan mikrofona pişkin, pişkin.*

*Bir başkası "V*ücut benim vücû*dum, istediğim yerimi açarım, bakamazsın." Diye çıkışıyordu kendisini uyaran kişiye.*

Bir başkası da vücûdun kendisine ait olduğunu ve istediği gibi kullanmak ve paylaşmakta özgür olduğunu, kimsenin karışma hakkının olmadığını mikrofonlar karşısında fütursuzca *ilan ediyordu Efkâr-ı Umûmiye'ye!*

Ve daha niceleri sevgili yârenim, daha niceleri genç kızlarımızın, hatunlarımızın kafasını karıştıracak sözler ediyorlar özgürlük maskesi arkasında. Bu gidiş nereye sevgili yârenim? Ne edep kaldı, ne hayâ, ne iffet! Ecdadımızın kovmak için canlarını vererek düştükleri vatan toprakları, savaştıkları düşmanların kültürüne hayranlık ve taklitle fesada uğratılmış bir nesilin elleriyle sinsi, sinsi yeniden işgal ediliyor!" Diye inlediğin, aslında benim de bildiğim ve birazcık düşünen, idrak eden, iman ve hatta insanlık gayreti içerisinde olan herkesin içini kanatması gereken duyguların yeniden sızlattı içimi!

Biliyor musun sevgili dostum; Bütün bu savruluşlar azim bir unutuşun, ya da keyfince yaşayabilmek ve hayattan kâm alabilmek için vicdanını bastırarak, sağduyusunu susturarak unutmak isteyişin akıl tutulması halidir.

Unutmaların en talihsizi ise Allah(cc)'ı, O'nun varlık, hikmet, rahmet ve kudretini unutmaktır.

Allah(cc)'ı unutmak ise Allah(cc)'ın da kendilerine kendilerini unutturmasını, böylece insanın fayda ve zararını akledemeyerek büsbütün yoldan çıkmış/fâsıklar güruhundan olmasını beraberinde getirmektedir.(Bak.Haşr:19)

Sevgili yarenim bütün bu içler acısı tablolar durup dururken olmamakta, Müslüman anne ve babaların ihmal, güya acıma duygusu ve hoşgörülerinin eksen sapmasından doğan boşluğu iblis doldurmakta; Küresel uşaklarının sinsi plan ve tuzaklarını devreye sokmaktadır. Fitne senaryoları işlenen dizi, video, müzik ve sair cezbedici içerikler ile kuşatılan nesiller kendi öz değerleriyle önce çatışma yaşamaya, sonra soğumaya sonra da savaşmaya başlıyorlar.

Milli ve mânevi değerlerimize düşman dış mihraklar içerdeki satılık veya gâfil maşaları marifetiyle genç kızlarımız ve delikanlılarımız üzerinde ifsat projeleri uygulayarak "Özgür gençlik, aydınlanmış beyinler, çağdaş akıl, Z kuşağı ve daha bilmem nice kadim inanç ve değerlerine karşı kışkırtıcı tanımlamalarla köklerinden koparmaya çalışmaktadırlar.

Geleceğimiz olan nesillerimiz tarafından adeta kurtarılmış bölge ilan ederek kapandıkları odalarında bu vesvas hannasların sanat/sanatkar diye servis ettikleri ifsat askerlerinin boy boy fotoğrafları, Cd'leri, kasetleri sergilenilmekte ve iç geçirerek, gıptayla onları kendilerine idol/örnek kabul etmektedirler.

Dahası; Kırmamak için neredeyse iki, üç asgari ücret bedeli ödeyerek aldığımız akıllı telefonları marifetiyle yanı başlarına getirilen dünyanın tüm meyhaneleri, genel evleri, tavernaları, gazinoları, kumarhâneleri ve daha nice zevk ve hazları ile çepeçevre kuşatılmalarına ve cellatlarına âşık olmalarına vesile olmaktayız. Yani sevgili dostum, en korunaklı ve mahrem olması gereken, dışarıdaki hayattan yara alan ruhlarımızın yaralarını sarma yerimiz olan evimizin içinde ilkesizliğimiz yüzünden ailecek yağmalanıyoruz maalesef.

Bu şekilde ailelerine karşı türlü entrikalarla soğutularak baş kaldırtılmış, beyinleri ve yürekleri iblisçe vesvaselerle istila edilmiş, rûhun libası olan iffet ve edep elbisesi moda, tarz, trent/akım ve benzeri safsatalarla yırtılırcasına soyulmuş, bedenen ve ruhen üryan kalmış kızlarımız ve kadınlarımız ar damarları yırtılmışçasına istila ediyorlar sokakları, caddeleri, parkları.

Üstat Necip Fazıl merhum ahlak bağlamında ecdat ile torunlarının arasındaki bu utanç verici kopuşu *"Utanırdı burnunu göstermekten sütninem /Kızımın gösterdiği, kefen bezine mahrem."* Dizeleri ile dile getirmeye çalışmıştır.

Bu tabloları gördükçe Âlemlerin Rabbi yüce Allah(cc)'ın *"Kalpleri vardır (hakikati) kavrayamazlar, gözleri vardır (hakkı) görmezler, kulakları vardır (nasihatleri)işitmezler. Onlar hayvanlar gibidirler hatta daha da aşağılıktırlar."* (Bak.A'raf:179) ayetini hatırlıyorum ve onlar adına ürpermekten kendimi alamıyorum.

Biliyor musun sevgili yârenim; Aslında İslami anlamda herhangi bir dini tebliğe muhatap olamamış hatta farklı hiçbir dini disiplinle muhatap olmamış olsa bile fıtratı şeytâni vesvaselerle iğfal edilerek kokuşturulmamış her insan yaratılıştan/fıtri olarak var olan hayâ, ar etme duygusu gereği hayâsız-

Bâzı meşhur İslam mütefekkirleri iffetin bir tür özgürlük kaynağı olduğu belirtirler. Çünkü özgür olmak isteyen kişinin öncelikle tutkularının baskısından kurtulması gerekir.

lık yapmaktan kaçınır.

Hatta bu bozulmamış fıtri melekeden dolayı hissedilen utanma/hayâ duygusunu bazen öyle doğal ve yoğun yaşar ki; İnsanlar görmese bile yanılgılarından dolayı kendi şahsi kimliğine karşı da aşağılanmışlık hisseder. Bu itibarla cinsellik ifade eden değer ve durumları alenileştirmekten, teşhircilik yapmaktan, hatta sohbet malzemesi yapmaktan hayâ eder.

İmani nedenlerle olan hayâ etme duygusu ise önce Allah(cc), sonra meleklerine karşı harekete geçer. Rahmet peygamberi Hz. Muhammed (sav) efendimiz *"Allah'tan hakkıyla hayâ ediniz"* diye başlayan bir Hadis-i Şerif ve *"Hayâ imandandır"* uyarısı bireysel dolayısıyla da toplumsal ahlakın inşası ve hayatı değerli kılması bakımından çok kıymetlidir.

Zira Alîm/bilen, Basîr/gören ve Semi'/işiten bir ilah olan Allah(cc)'a inanan bir insanın İslami ve insani bağlamda iffet, edep ve hayâ kurallarını görmezden gelmesi, hafife alması ve onlara aykırı davranması akıl kârı değildir. Kısacık gaflet anları dışında onları alışkanlık ve hayat tarzı haline getirmesi mümkün olmadığı gibi öylesi bir hal derin bir iman zâfiyeti ya da inkâr ve isyan kalkışmasında olmak gibi bir anlam ifade eder sevgili yârenim.

O halde ey özgür birey, özgür düşünce adı altında sunulan efsunkar vesveselere kapılarak *"Din ile, iman ile* işim olmaz*, din ilkel toplumların sığınağıdır, din afyondur"* gibi şeytani ivgalara kapılan, ya da imanlı olduğu halde küçük yanılgı ve tez elden pişman olup dönüşlerin(Bak.Nisa:17-18) dışında nefs, heva ve hevesinin peşinden savrulup giden(Bak.Caşiye:24) kardeşim, bir gün her fani gibi senin de dünya hayatın bitecek (Bak.Ankebut:57) adalet terazilerinin /mizan kurulacağı ve kimseye zerrece haksızlık yapılmayacağı (Bak:Enbiya:47) gizli, aşikar, küçük, büyük demeden her yaptığının not edildiği amel defterin eline verileceği (Bak. Kehf:49)zerre miktarı hayrın da şerrinde karşılığının tastamam görüleceği, (Bak. Zilzal:7-8) keşke dünyaya bir dönüş olsa da iman ve itaat edenlerden olsam(Bak. Şuara:102) yakarışlarının bir işe yaramayacağı, hak edilmiş Hutame'nin şiddetiyle derilerin yandıkça yerine yenilerinin yaratılarak azabın kesintisiz olarak süreceği(Bak.Nisa:56) ve yetiş ey helak diye yalvarılsa da helak/ yok oluşun olmayacağı(Bak.Furkan:13) ateşe karşı çok mu sabırlısın?(Bak.Bakara:175)

Akl-ı Selim bir insanın ve iman ettim diyen her Müminin yapması gereken şey bellidir. O da geleceği kesin olan bir hesap günü(Bak.Zariyat:6) için, gizli ve aşikar her durumda yaptıkları ve yapacakları her şeyden haberdar olan (Bak.Ahzab:34) Allah(cc)'ın huzuruna çıkmadan önce ne ameller hazırladığına dikkat etmek ve bu konuda Rabbinin gazap ve azabına duçar olmak ihtimalinden endişe etmek (Bak-Haşr: 18-20) Sonra da hemen tevbe istiğfar ederek af ve mağfireti sonsuz olan Allah(cc)'ın merhametine sığınmaktır. (Bak.Zümer:53)

"Yok böyle bir şey, hepsi safsata*, din ilkel insanların sığınağıdır, inanma!*" diye mi fısıldıyor iblis sana? Peki ya varsa!..

Gel, bundan sonrası için merhameti sonsuz Rabbine yaklaşabilmek ve orada ömür boyu tutunarak kurtulanlardan olabilmek için vesileler aramaya bak (Bak.Maide:35) öyle bir vesile ki; Allah(cc) ve Peygamberi(sav) ile, insanlar hatta hayvanlarla olan ilişkilerinde iyi bir Müslüman ahlakına sahip kılsın seni. İşte bu vesile iffetli, edepli ve hayâlı olmaktır.

Ayeti Kerimelerde İffet kelimesi ayrıca ihtiyaçlarına rağmen istemekten kaçınan yoksulların bu hallerini tasvir için kullanılırken(Bak.Bakara:273) Evlenme çağına gelip de evlenemeyenlerin imkana kavuşuncaya kadar cinsel istekler konusunda sabırlı, ölçülü ve edepli davranmaları ise iffetlerini korumak olarak tarif ile taltif eder.(Bak. Nur:32-33, 60)

İslami kavramlar içerisinde önemli yerlere sahip olan İffet, Edep ve Hayâ kelimeleri Hz Muhammed(sav)in tamamlamak için gönderildim buyurduğu ve Kitab-ı Kerimde de onun için "Azim/büyük bir ahlak üzeresin" (Bak. Kalem:4)buyrulan güzel ve muhteşem ahlak binasının köşe taşlarındandır sevgili dostum.

Türk Dil Kurumu verilerine göre her üçü de Arapça kökenli olan ve İslam Ahlakına kaynaklık eden kelimelerden **Hayâ**: utanma, sıkılma, çekinme, ar, namus ve edep anlamlarına gelmektedirler.

İffet, kelimesi namus, dürüstlük ve ahlâk kurallarına sıkı sıkıya bağlılık anlamına gelir. Genellikle kötü sözlerden, haramdan ve aşırı isteklerden sakınarak temiz ve ölçülü bir yaşam sürme erdemini ifade ederken

Edep kelimesi de toplum töresine uygun davranma, iyi ahlak, incelik ve terbiye anlamlarına geldiği gibi insanın toplum içinde ölçülü, nazik ve ahlaklı bir şekilde hareket etmesini ifade eder.

Sevgili dostum, bu durumda Hayâ kavramı kişinin herhangi bir olumsuz davranışı yapmak ya da sözü söylemekten kaçınma, yaptığı takdirde ise bundan utanç duyma hissi iken, iffet ve edep kavramları Hayâ kavramının içeriğindeki ahlaki normların fiiliyata dönüşerek hayatın güzel ahlak ile ziynetlenmiş olması halidir.

İffet, edep ve hayâ ile ilgili olarak Peygamber-i Zişan Muhammed Mustafa(sav) efendimizin "Hayâ imandandır" uyarısının ışığından feyz alarak gerek âlimlerimiz, gerek şair, edip ve mütefekkirlerimiz çok özlü tespitler yapmışlardır.

Bâzı meşhur İslam mütefekkirleri iffetin bir tür özgürlük kaynağı olduğu belirtirler. Çünkü özgür olmak isteyen kişinin öncelikle tutkularının baskısından kurtulması gerekir.

Sevgili dostum, bu bağlamda **Râgıb el-İsfehânî**, *"En alçaltıcı kölelik şehvet köleliğidir"* derken, İbn **Miskeveyh,** *"iffet erdemini kazanmış insanın tutkularına kul olmaktan kurtulup özgürleşir." Der.* **Gazzâlî** de insandaki mevki tutkusu üzerine İhyâ 'da yaptığı tahlilleri sırasında aynı görüşü daha ayrıntılı olarak ifade eder.

İçlerinde İbn-**i Hibban**, **Mâverdi** ve **Cürcâni**'nin de bulunduğu İslam mütefekkirlerinin kahır ekseriyetine göre de hayâ duygusu insanda psikolojik (nefsânî) ve imânî etkenlerle harekete geçmektedir.

İffeti, *"Nefiste yerleşen ve şehvetin insana galebe çalmasını önleyen nitelik"* şeklinde tanımlayan ve insanda hayvani zevkler olduğunu bunun da şehvet olarak yoğun istek halinde tezahür ettiğini vurgulayan **Ragıp el-** İsfehani**,** insanın iffet erdemine bu duy-

guları yönetip dizginlemek suretiyle erişilebileceğini söyler.

Bu konuda **Fârâbî**, **Ebü'l-Hasan el-**Âmirî**, Râgıb el-**İsfahânî**, ez-Zerîa** ve **Gazzâlî** deki ortak düşünce İnsanın fıtratında bizzat var olan aşırı zevk dürtülerine karşı bilgili ve bilinçli bir şekilde bu duyguları yöneterek şehvet gücünün dengeli işleyişini sağlaması halinde ortaya çıkan ahlaki tutuma iffet denilebileceği şeklindedir.

Aynı zamanda Psikolojik veya bedensel bir zafiyetten, acizlik, korkaklık ve bilgisizlikten yahut başka bir engelden dolayı zevklerini terk etmenin aynı şekilde ileride daha fazlasını elde etmek için mevcut bir zevkten feragat etmenin iffet sayılamayacağının da altını çizerler.

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmi *"Edep bir tâc imiş Nûr-i Huda'dan/ Giy o tâcı emin olursun her türlü belâdan."* Derken,

Yunus Emre *"Gezdim Halep ile Şam'ı eyledim ilmi talep/ Meğer ilim bir hiç imiş; İllâ edep, illâ edep."* Demiştir,

Bu kavramların birbiri ile ilişkisi ve ortaya çıkan etkileşime baktığımızda İslam irfanının yetiştirmek istediği namuslu, muteber insan karakterinin oluşması bakımından çok değerli olduklarını görürüz.

Sevgili dostum okuduğum, şahit olduğum ve akledebildiğim kadarıyla insan hayatın idamesi ve hayata dair boşlukların doldurulabilmesi için istekler, arzular yani şehvet ile örülmüş bir varlıktır. Cinsel şehvet, yeme içme şehveti, mal, makam ve şöhret şehveti, tartışma ve üstün olma şehveti ve daha niceleri. Bunlar ilahi hudutlar ve insani erdemler çerçevesinde ıslah edilmeden, iffetli, ahlaklı ve namuslu olmak mümkün değildir.

Çünkü İslam'a göre namuslu olmak cinsel anlamda olduğu gibi hayatın tümünde hayâsını, edep ve ahlak kurallarını koruması, haramdan canı pahasına da olsa uzak durup iffetli olarak yaşaması halidir.

Hülasa sevgili yârenim; İffet şehveti yönetebilmenin olmazsa olmazıdır. Sadettin Ökten hocanın da dediği gibi; Gözün, kulağın, dilin, kalbin, duygu ve hayallerin şehveti vardır. Bu fıtri şehvetleri kontrol altına alabilmek ise onları iffete alıştırmak ile mümkündür. Böylece hayat hep birlikte iffet ile inşa edilerek İslâmi kimlik korunmuş olur vesselam.

Sözün özü; "Edep yâhu!"

MEHMET AYMAN

Talihin Yar Olsun

Olmaz ise dünyada talihi yâr
İnsanı ne düzen tutar, ne âyâr
İşte o zamanlar, nadânlar onu
Bir tefe koyar da, çalar ha çalar

Kıymetini hep bil, vakt-i zamanın
Bir amacı olur, hem yaşamanın
Ömür sermayeni boşa harcama
Her çok birikirmiş, hep azar azar

İşte bu yüzden sen, ey! Âdemoğlu
Çalış, uğraş, didin, şaşırma yolu
Ömür geri gelmez, unutma bunu
Doğru kararlar ver, olma bî karar

Eğer çalışırsan hep gece gündüz
Zorlar kolay olur, yokuşlar dümdüz
Her daim hatırla, unutma şunu
O nâdanlar seni, mumla ararlar

Nasihat iyidir, kulak ver dinle
Hayır söyle, hayır işle elinle
Hayırlı amelin gider seninle
Yarın zor gününde, elinden tutar

Kul Mehmed'im sabret burası dünya
Mümine rahat yok cennet değil ya
Cennetlik bir insan olmak istersen
Kendini nefsinin elinden kurtar

Talihi yâr olmak: İşi rast gitmek.
Nadân: Câhil
Bî karar: Kararsız

MUSTAFA DOĞU

İffet ve Edebin Şahı/Sultanı Hayadır

İffet, edep ve hayanın en güçlü zırhı hiç şüphesizdir ki tesettür olgusudur. Tesettür İslam'ın temel öğreti, emir ve değerlerinden biridir. Tesettür bugün muharref dinler olarak bildiğimiz Yahudilik ve Hıristiyanlıkta da var olan bir uygulamadır.

"Onları aldatarak (yasağı işlemeye) sarkıtmış (sevk etmiş)ti. (Yasak) ağacı tattıklarında edep (avret, ayıp, çirkin) yerleri kendilerine görünmüştü. (Ardından) bahçenin yapraklarından üzerlerine örtmeye başlamışlardı. Rableri onlara "Ben sizi o ağaçtan engellememiş miydim ve size 'Şeytan, sizin apaçık düşmanınızdır' dememiş miydim?" diye seslenmişti." **(Araf, 22)**

"Ey âdemoğulları! Size edep yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise indirdik (verdik). Hayırlı olan ise takvâ elbisesidir. İşte bu, (gerçeği) hatırlasınlar diye Allah'ın ayetlerindendir." **(Araf, 26)**

"İnsanlık, ilk günden beri bütün peygamberlerin üzerinde ittifak ettikleri bir söz bilir: Şayet utanmıyorsan, dilediğini yap!" **(Buhârî, Edeb, 78)**

İblis, Adem ve eşine Allah'ın kendileri için ikamet alanı olarak tahsis ettiği "cennet"teki yasaklı kılmış olduğu ağacın meyvesinden "Allah'ın adını" kullanarak yemelerini ve bununla insanoğlunun en zaaf noktasını da vurgularcasına "melekleşerek ebedi kılınanlardan" olacaklarını hararetle telkin ve tavsiye eder. Neticede İblis fısıldamalarında başarılı olur ve Adem ile eşi nefislerine zulmederek aldananlardan olarak o yasaklı meyveyi yerler. İlk günahın işlenmesiyle utanma, haya duyguları yüzlerinin kızarmasını ve mahcup bir edaya bürünmelerini sağlamıştır. Akıbet, önce avret/edep/ayıp/çirkin yerleri açığa çıkar ve büyük bir panikle yapraklarla o yerleri örtme telaşı başlar. Sonrasında cennetten kovulma ve ayrılık. Vuslat, büyük bir pişmanlık/nedamet sonrası Allah'ın merhametinin bir gereği olarak öğrettiği kelimelerle "tevbe-i nasûh"un gerçekleşmesi, affolunanlardan olmaları hasebiyle büyük bir ödül olarak dünya arzında buluşmaları. Bu hadise bundan sonra gelecek Ademoğullarına büyük günah işlemenin çok ağır bedel ve müeyyideleri olacağının da bir uyarısı, bir mesajıydı aynı zamanda. Tıpkı asırlar sonra nübüvvet/risâlet zincirinin son halkası ve hatemi olan Allah resulünün mümin bir kulun işlediği bir günah ile kalbinde siyah bir noktanın oluşacağını ve bunda devamlılığın kalbi karartacağını, pişmanlık halinde ise bu siyah noktanın silinip yok olacağını bildirdiği gibi. Dolayısıyla insan günah işler ve bu işlediği günahtan dolayı yüzü kızarır, pişmanlık ve nedamet duyarsa edebi, hayayı ve iffeti, ısrar ve devamlılıkta ise edepsizliği, hayasızlığı ve iffetsizliği tercih etmiş demektir.

İffet, edep ve hayanın en güçlü zırhı hiç şüphesizdir ki tesettür olgusudur. Tesettür İslam'ın temel öğreti, emir ve değerlerinden biridir. Tesettür bugün muharref dinler olarak bildiğimiz Yahudilik ve Hıristiyanlıkta da var olan bir uygulamadır. 40-50 yıl önce çevrilmiş batı kaynaklı filmlere bakıldığında kahramanların kahir ekseriyetinin mütesettir olduğu görülecektir. Tesettür nedir, kapsamı, çerçevesi, niteliği ve niceliği nedir diye baktığımızda gerek Kur'an'ın apaçık ayet ve ifadelerinde, gerekse vahyin hikmetini en güzel şekliyle beyan eden Resulün hadisleri ve ilk sahabilerin uygulamalarında sorularımızın cevabını açık ve net bir şekilde görmekteyiz. Üstelik bu nesilden nesile, toplumdan topluma tevarüs yöntemi ile gelerek adeta mütevatir bir uygulama olarak çağlara taşınmış ve taşınmaya devam etmektedir. Başörtüsü tesettürün olmazsa olmazı ve mütemmim bir parçasıdır. Namaz, oruç, hac, zekat bir mümin için yerine getirmek zorunda olduğu nasıl bir farz, bir vecibe ise tesettürde tartışmasız aynı şekilde yerine getirilmek zorunda olunulan bir farz, bir vecibedir. Terki emre karşı gelmek anlamında olacağı için her daim büyük günah işlemek anlamına gelecek ve kalpteki siyah noktaların büyüyerek kararmasını kaçınılmaz kılacaktır.

İslam fıtrat dinidir. Fıtratın temeli ahlak, ahlakın temeli ise hayadır. İman; ahlak ve hayânın bireyde şekil bulması, anlam kazanmasıdır. İman en temelde kişinin yaratıcısına karşı ahlaklı, edepli olmasını sağlar ve tüm yaratılmışlarla kuracağı ilişkinin evsafını belirler. Bu aynı zamanda yaratılış fıtratının aktivasyonu, etkinleştirilmesidir. "Elest Bezmi"ndeki misakın ikrarı, emanet paradigmasına olan bağlılığın beyanıdır. Dolayısıyla mümin için ahlak "tahsiniyyât" değil, "zarûriyyât-t"tır. Yani "olmazsa olmazı"dır. Zira hayâ mümin bir kulun "takva elbisesi", örtüsü, zırhıdır. Aynı zamanda iyi ve güzeli yapmaya sevk eden, teşvik eden itici bir gücüdür.

Nefsin haram, çirkin, kötü, yanlış davranışlardan rahatsızlık duyup onlardan uzak durması, terk etmesi olarak izah edilen hayâ ahlaki bir deyimdir. Kötü/çirkin bir eylemin yapılması veya iyi/hayırlı/güzel olan bir işin terk edilmesi neticesinde kişinin yüzünün kızarması da hayâ kavramının bir izahıdır. Kelime olarak ise utanma, çekinme, mahcubiyet, edep gibi anlamlara gelmektedir. Türkçe de kınama, yergi, onur/haysiyet kırıcı tutum ve davranışlar olarak kullanılan "ar" kelimesinin hayânın eş anlamlısı olarak kullanıldığını görmekteyiz. Hz. Peygamberden mervi bir hadiste; *"Her dinin bir ahlakı vardır; İslam'ın ahlakı da hayâdır"* buyurulmaktadır. Edep ve adabın vazgeçilmezi olan haya, İslam toplumlarının nesiller boyu birbirlerine tevarüs yöntemiyle aktardıkları en önemli ahlaki unsurdur. Günümüzde olduğu gibi ahlaki değerlerin yozlaştığı, değersizleştiği, tartışma konusu haline dönüştürüldüğü tüm zamanlarda ne hazindir ki en çok yara alan olgu hayâ olmaktadır. "İffetsiz", "Hayâsız!", "Edepsiz!", "Ahlaksız!", "Namussuz", "Ar damarı çatlamış", "Rezil" gibi dilimize pelesenk ettiğimiz sözler dibe vurmuş ahlaki olmayan tutum, tavır ve davranışları ifade etmek için kullanılmaktadır. İnsanı izzet/şeref sahibi onurlu bir varlık kılan temel unsur edebi, adabı, hayası ve iffetidir. Bunları kaybettiğin-

İffetli olmak, sadece bedeni örtmek değil; göz, kalp, dil, kulak, el ve ayaklar ile gerçekleşecek davranışları kontrol etmektir. Hatta daha ötesi zihin dünyasında oluşacak duygu, düşünce ve niyetleri kontrol etmektir.

de hayvandan da aşağı bir pozisyon o insan için kaçınılmaz bir akıbet olacaktır.

İffet, çağdaş dünyada anlam daraltılması yapılarak sadece cinsellikle ilgili konulara indirgenen bir olguya dönüştürülmüştür. İffet, nefsin başta cinsel arzu ve isteklerine gem vurmak olmak üzere, Allah'ın haram kıldığı çirkin, kerih, kötü şeylerden uzak durmak, şüpheli şeylerden kaçınmak, başta yetim olmak üzere hiç kimsenin namusuna ve malına göz dikmemek, hırs ve tamahlarını dizginlemek, tüm tavır ve davranışlarında edepli olmak, başkalarına el açmaktan sakınmak demektir. Dolayısıyla iffetli olmak, sadece bedeni örtmek değil; göz, kalp, dil, kulak, el ve ayaklar ile gerçekleşecek davranışları kontrol etmektir. Hatta daha ötesi zihin dünyasında oluşacak duygu, düşünce ve niyetleri kontrol etmektir. Filhakika iffet, sadece kişinin cinsel yaşamını düzenlemekle sınırlı olmayıp, eş zamanlı olarak bireysel faziletlerden toplumsal ilişkilere kadar birçok alanda kişinin en güvenilir kılavuzu/rehberidir. İffet sabır, kanaat, vera, vakar, takva, cömertlik, isar, hayâ ve nezaket gibi erdemli davranışların bütünü için kullanılan bir kavramdır. Dolayısıyla iffet, genel anlamda insanın şehvet başta olmak üzere, gazap/öfke, arzu/isteklerini kontrol altında tutarak ölçülü bir yaşam sürmesini sağlayacak olan olgudur. Şehvet, gazap/öfke, istek/arzu ve tamah/ihtiras gibi içgüdüleri kontrol etmek, insan karakterini olgunlaştıracağından, kişiyi sadece yasak kılınanlardan uzak tutmakla kalmaz, aynı zamanda ahlaki bir olgunluk kazandırmak suretiyle olay/olgular karşısında daha duyarlı/bilinçli tavır takınmasına da katkı sağlar.

Allah (C.C) Kerim Kitabında kullarını nihai noktadaki haram kıldıklarına götürecek niyet başta olmak üzere her türlü yol ve yöntemlere karşı uyarıda bulunmakta ve sakınmalarını telkin etmektedir. Zinaya götürecek tüm yollardan uzak durulmadığında, sakınılmadığında ne yazık ki insanlık onurunu ayaklar altına alacak en çirkin eylemlerden ve günahın büyüklerinden olan zinadan kişi kendisini kurtaramayacaktır. Zira gayri meşru cinsel birliktelik olan zina bir sonuçtur. Aynı şeyler aklı dumura uğratan içki, yuvalar yıkan kumar ve benzeri "günahı kebâir"ler içinde söylenebilir. *"Mümin erkeklere söyle: "Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar ve namuslarını korusunlar!" Bu, kendileri için daha uygundur. Şüphesiz ki Allah yapmakta olduklarından haberdardır. Mümin kadınlara da söyle: "Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar ve namuslarını korusunlar! (Kendiliğinden) görünen kısımları hariç olmak üzere, ziynetlerini açmasınlar! Başörtülerini, yakalarının üzerine vurup (salsın)lar! ..."* (Nur, 30-31) *"Âdemoğluna zinadan nasibi takdir olunmuştur. O buna mutlaka erişir. Gözlerin zinası bakmak, kulakların zinası dinlemek, dilin zinası konuşmak, elin zinası tutmak, ayakların zinası yürümektir. Kalbe gelince o, arzu eder, ister. Cinsel organı ise, bunu ya gerçekleştirir ya da boşa çıkarır."* (Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd)

Emperyalizmin ticaretteki ideolojisi kapitalizm en başta dini vecibelere ve değerlere savaş açmakta ve onları etkisizleştirmek için her türlü yol/yöntemi kullanmaktadır. Kapitalist ekonominin en temel felsefesi sınırsız tüketim olduğundan dolayı kaynak edinmenin önündeki tüm engellerin bertaraf edilmesi gerekmektedir ki bunun başında riba/faiz gelmektedir. Aynı şekilde bu ideoloji mahremiyetin en güçlü zırhı olan ve kadının cinselliği üzerinden bir meta/malzeme/mal pozisyonuna indirgenmesine engel olan tesettürün yok edilmesini de aynı mantalite ile teşvik etmektedir. Kapitalizm, özellikle tüketimi teşvik eden reklamlarda kadının cinsel cazibesini bir pazarlama mantığıyla pervasızca kullanmaktan zerre kadar imtina etmemektedir. Kapitalizm "özgürlük" söylemi adı altında bütün kutsallara savaş açarak tüm toplumlarda etkin ve egemen varlığını sürdürmektedir. Kapitalizminde dahil olduğu seküler ideolojiler, her türlü teşhiri bir 'özgürlük', bir "bireysel hak" maskesine bürünerek sunmakta ve "moda" algısı/olgusu ile çıplaklık kültürünü yaygınlaştırmakta, dolaysıyla insanı fıtratından, izzetinden, asalet ve şerefinden koparmaktadır. Bedenin teşhiri/görünürlüğü üzerine bina edilen bu söylemler özünde kadını da erkeği de değersizleştirmekte ve ticari bir metaya/mala dönüştürmektedir. İslam, tesettürü bir kısıtlama aracı olarak değil, aksine ona verilecek değer, vakar, erdem, izzet, şeref, haya ve iffetin koruyucusu olarak görmekte, bununla asıl itibarını kazanacağını ilan etmektedir.

Batının üretip geliştirdiği ve her türlü enstrümanları ile desteklediği modernizm çok sinsi bir ideoloji olarak tüm insanlığı bir ahtapot misali kuşatmaktadır. Modernizm aynı zamanda bir kutsal öğütme ideolojisidir. Onun lügatinde ahlaki erdemler/davranışlar olan sevgi, saygı, rahmet, merhamet, kardeşlik, paylaşım, isar, kadirşinaslık, diğerkâmlık, ahde vefa, dostluk büyük, küçük gibi kavramlara yer yoktur. "Adabı muaşeret" olarak bilinen başta edep, hayâ olmak üzere hicap, iffet, ismet, doğruluk, dürüstlük... gibi kelimeler miadını doldurmuş ve son kullanma tarihleri çoktan geçmiş kavramlardır. Modernizmin en güçlü unsurları hiç şüphesiz ki medya organlarıdır. Gerek yazılı gerek görsel ve gerekse sosyal medya mecraları ile toplumun mahrem konuları ve ahlaki değerleri üzerinde istediği tepinebilmekte ve onları her platformda tartışılır hale getirerek anlamsızlaştırıp değersizleştirmektedir. "Benim bedenim" gibi irite edici sözlerle toplumun sinir uçlarına dokunulmakta ve zina başta olmak üzere her türlü haram kılınan gayri meşru eylemler münazara/münakaşa konusu haline getirilmektedir. Daha da ötesi gerek yerli gerekse yabancı dizilerle ahlaksızlık/edepsizlik/hayasızlık/iffetsizlik özendirilmekte, başta aile müessesesi olmak üzere sağlıklı bir toplumun varoluşunu sağlayan unsurlar dejenerasyona uğratılmaktadır. Üstelik tüm bunlar "muhafazakar" kadrolar eliyle gerçekleştirilmektedir.

Netice itibariyle belki de günümüz dünyasının hali pür melalini yaklaşık on bir asır önce Mevlana şu veciz sözleriyle anlatmaktadır vesselam. "Her kim edepten nasibini almamışsa, o, insan değildir. Çünkü insanla hayvan arasındaki fark, edeptir. Gözünü aç da Allah'ın kitabı olan Kur'ân-ı Kerîm'e dikkatle bak! Göreceksin ki o, âyet âyet edepten ibarettir."

İRFAN SETENCİ

İffet, Edep ve Hayâ: ‘İyi İnsan Eğitilmiştir’

İyiyi bilmekle iyiyi sevmek arasındaki fark özellikle önemlidir. İnsan rüşvetin kötü olduğunu bildiği hâlde haksız kazançla zenginleşmiş kimseye gıpta edebilir; iffetin güzel olduğunu öğrenmiş olduğu hâlde iffetsizliğiyle şöhret kazanan kişilere hayranlık duyabilir.

İnsan, hayat boyunca karşılaşacağı bütün iyilik ve kötülükleri ayrıntılarıyla bilerek dünyaya gelmez; fakat iyilik ve kötülük karşısında bütünüyle donanımsız da yaratılmamıştır. Kur’an insanın ahlâkî serüvenini nefis, fücûr, takvâ, bilgi, eğitim, tercih ve iradenin birlikte bulunduğu bir imtihan olarak anlatır:

وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا

“Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirene; ona fücûrunu ve takvâsını ilham edene yemin olsun ki nefsini arındıran kurtuluşa ermiş, onu kirletip örten ise ziyana uğramıştır.” *(eş-Şems 91/7-10)*

Burada dikkat çekici olan, fücûr ve takvânın insana tanıtılmasının ardından meselenin insanın sorumluluğuna bağlanmasıdır: **Nefsini tezkiye eden kurtulacak, onu kirletip örten ise ziyana uğrayacaktır.** Demek ki insana verilen nefis, olduğu hâliyle bırakılacak bir emanet değildir; eğitilecek, arındırılacak ve güzel davranışlarla geliştirilecektir. Bunun aksi de mümkündür: Nefis yanlış bilgi, kötü örneklik, hevâya teslimiyet ve kötülüğün tekrarıyla kirletilebilir. İnsan kendisine verilmiş ahlâkî imkânın ya terbiyecisi yahut tahripçisi olabilir.

Kur’an ayrıca, **“Ona iki yolu göstermedik mi?”** (el-Beled 90/10) buyurur; insana yolun gösterildiğini, onun ise şükreden veya nankör olmayı tercih edebileceğini bildirir (el-İnsân 76/3). Fakat insan başıboş değildir:

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى

“İnsan başıboş bırakılacağını mı sanır?” *(el-Kıyâme 75/36)*

İnsan İyiliği de Kötülüğü de Öğrenebilir

İnsanın ahlâkî kabiliyetleri bulunmakla beraber her şeyi kendiliğinden bilmesi mümkün değildir:

وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا

“Allah sizi annelerinizin karınlarından hiçbir şey bilmez hâlde çıkardı...” *(en-Nahl 16/78)*

İnsan ailesinden, öğretmeninden, arkadaşından, toplumdan, okuduğundan ve izlediğinden; hepsinden önemlisi vahyin rehberliğinden öğrenir. Fakat iyiyi bilmek, iyi insan olmak için tek başına yeterli değildir. İnsan öğrendiği üzerinde **tefekkür etmeli**, onun doğru ve güzel olduğuna kanaat getirmeli, iyiyi beğenmeli ve sevmeli; sonra onu yapmaya karar vererek irade ve azmini kullanmalıdır. Karar davranışa, tekrarlanan davranış alışkanlığa, alışkanlık da zamanla karaktere dönüşür. Böylece **bilgi → tefekkür → kanaat → iyiyi sevme → karar → azim → davranış → tekrar → ahlâk** şeklinde bir insan yetişme sürecinden söz edilebilir.

İyiyi bilmekle iyiyi sevmek arasındaki fark özellikle önemlidir. İnsan rüşvetin kötü olduğunu bildiği hâlde haksız kazançla zenginleşmiş kimseye gıpta edebilir; iffetin güzel olduğunu öğrenmiş olduğu hâlde iffetsizliğiyle şöhret kazanan kişilere hayranlık duyabilir. Öyleyse eğitim yalnız “Hangisi doğru, hangisi yanlış?” sorusunun cevabını öğretmemeli; **insanın beğenisini, sevgisini ve gıpta dünyasını da eğitmelidir.**

Fakat aynı mekanizma tersine de çalışabilir. Yanlış bilgi ve telkinle kötülük gerekçelendirilebilir; tekrarlandıkça normalleşebilir, normalleştikçe güzel görülmeye başlanabilir. İnsan önce kötülüğü işlerken utanır; sonra alışır; daha sonra onu savunur ve nihayet onunla övünebilir.

أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا

“Kötü ameli kendisine süslü gösterilip de onu güzel gören kimse...” *(Fâtır 35/8)*

Kur’an bir başka yerde, **“Onlar güzel işler yaptıklarını sanıyorlardı”** (el-Kehf 18/104) buyurur.

Tehlikenin büyüdüğü yer burasıdır: **Hayânın yalnız kaybolması değil, hayâ terazisinin tersine çevrilmesi.** İnsan utanması gereken şeyle övünmeye, övülmesi gereken davranıştan utanmaya başlayabilir.

Takvânın Ahlâktaki Muhafızları: İffet, Edep ve Hayâ

Resûlullah ﷺ, **“Hayâ imandandır”** buyurmuştur. Hayâ, insanı çirkin ve yakışıksız olandan geri çeken iç engellerden biridir. Hayâ, insanın kötülük yapabilecek kudreti bulunmadığı için kötülükten uzak durması değildir; imkân bulunduğu hâlde içinde “Bunu yapmamalıyım” diyen ahlâkî duyarlılığın bulunmasıdır.

İffet de yalnız cinsel namus değildir. Kur’an ihtiyaç sahibi olduğu hâlde insanlardan istemekten sakınmayı (el-Bakara 2/273), yetim malına el uzatmamayı (en-Nisâ 4/6) ve evlenme imkânı bulamayanın kendisini korumasını (en-Nûr 24/33) aynı kavram ailesiyle anlatır. **İffet arzunun bulunmaması değil, arzu ve imkân bulunduğu hâlde meşru sınırı koruyabilmektir.**

Edep ise güzel olduğu öğrenilmiş, düşünülmüş ve benimsenmiş ölçülerin davranışa yerleşmesidir. Hayâ içimizde “Bunu yapma” der; iffet nefsin talebine rağmen sınırı korur; edep güzel davranışı insan ilişkilerinde görünür kılar. Bunların tamamı takvânın insan hayatındaki tezahürleri olarak düşünülebilir.

Öğretilmiş Kötülüğün Ağır Bir Örneği

İdeoloji ve eğitim ahlâk terazisini tersine çevirdiğinde sonuçların ne kadar ağırlaşabileceğinin günümüzde üzerinde düşünülmesi gereken örnek-

lerinden biri, Siyonist ideolojinin bazı dinî savaş metinlerini kullanış biçimidir.

Mevcut Tevrat'ın *(I. Samuel 15:3)* pasajında Amâlek hakkında şöyle denilmektedir:

"Şimdi git, Amâlek'e saldır ve ona ait olan her şeyi tamamen yok et. Onu esirgeme; erkek ve kadını, çocuğu ve emzikteki bebeği, sığırı ve koyunu, deveyi ve eşeği öldür."

Müslüman açısından mevcut Tevrat'taki her ifadenin Hz. Musa'ya indirilen aslî vahyin lafzı olduğunu kabul etmek söz konusu değildir. Burada dikkat çekilen, mevcut metindeki bu ağır savaş dilinin çağdaş bir siyasî ideoloji tarafından yeniden kullanılabilmesidir.

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, 28 Ekim 2023'te Gazze savaşından söz ederken Tevrat'taki Amâlek hatırlatmasına açıkça başvurmuş ve **"Amâlek'in sana yaptığını hatırla"** ifadesini kullanmıştır.

Unıcef'in 5 Şubat 2026 tarihli raporunda, 3 Şubat 2026 itibarıyla Gazze'de **71.803 Filistinlinin öldürüldüğünün, 171.230 kişinin yaralandığının bildirildiği** kaydedilmiştir. Ölenlerin en az **21.289'u**, yaralananların ise **44.500'ü çocuktur**. Aynı rapora göre Gazze'deki hiçbir hastane tamamen faal değildir. Unıcef ayrıca 2025 boyunca beş yaş altındaki yaklaşık **320.000 çocuğun tamamının akut yetersiz beslenme riskiyle karşı karşıya kaldığını**, 637.000 okul çağındaki çocuğun örgün eğitime erişemediğini ve 815 okulun yüzde 95,5'inin hasarlı veya yıkılmış olduğunu bildirmiştir.

Facia çocuklarla sınırlı değildir. Kadınlar, erkekler, yaşlılar ve hastalar öldürülmüş veya yaralanmış; insanlar yerlerinden edilmiş; evler, hastaneler, okullar, tarım alanları, hayvan varlığı ve su altyapısı ağır zarar görmüştür. BM raporları ateşkes ilanından sonraki dönemde dahi ölümlerin devam ettiğini kaydetmektedir.

Normal şartlarda bir çocuğun öldürülmesi, aç bırakılması veya bir ailenin evinin yok edilmesi insanda merhamet ve vicdan tepkisi doğurması gereken fiillerdir. **Bir ideoloji bunları "hak edilmiş", "gerekli", "kutsal vazife" veya "başarı" kategorisine taşıyabiliyorsa yalnız hayâ kaybolmuş değildir; insanın ahlâk terazisi yeniden programlanmıştır.** Kur'an'ın "kötü ameli kendisine süslü gösterilip de onu güzel gören" insan tasviri üzerinde tam da burada yeniden düşünmek gerekir.

Kur'an Yahudi ve Hristiyanları Ehl-i kitap olarak ele almış; Hz. Peygamber ve İslâm medeniyeti onların can, mal ve dinî hayatlarına ilişkin bir hukuk ortaya koymuştur. Semavî veya beşerî hiçbir inanç ve ideoloji, iktidar olduğunda zulmü "insanî norm" hâline getirme hakkına sahip değildir. **Kim hükümran olursa olsun zulmetme hakkı kazanmaz. Güç kimde bulunursa bulunsun insaniyet baş tacı edilmelidir.**

Modern eğitimin büyük problemlerinden biri bilgi ve meslek öğretirken insan yetiştirmeyi ikinci plana atmasıdır. Okul yalnız belirli saatlerde ders verilen bir bilgi dağıtım merkezi, öğrenci de zil sesiyle sınıfa girip çıkan ve zihnine bilgi yüklenen bir varlık değildir.

Çocuğa Kimi Alkışlamayı Öğretiyoruz?

Modern eğitimin büyük problemlerinden biri bilgi ve meslek öğretirken **insan yetiştirmeyi ikinci plana atmasıdır.** Okul yalnız belirli saatlerde ders verilen bir bilgi dağıtım merkezi, öğrenci de zil sesiyle sınıfa girip çıkan ve zihnine bilgi yüklenen bir varlık değildir. Matematik öğrettiğimiz çocuğun dürüst, merhametli ve sorumluluk sahibi olup olmadığı eğitim sistemini ilgilendirmiyorsa "eğitim" kavramını yalnız "öğretim"e indirgemişiz demektir.

Kur'an, Resûlullah'ın vazifesini anlatırken öğretimle tezkiyeyi birlikte zikreder:

يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ

"Onlara Allah'ın ayetlerini okur, onları tezkiye eder, onlara Kitabı ve hikmeti öğretir." *(el-Cum'a 62/2)*

Peygamberî eğitim modelinde **talim ile tezkiye birbirinden koparılmamıştır.** Modern okul yalnız "onlara öğretir" kısmını üstlenip insanı arındırma ve güzel ahlâkla yetiştirme vazifesini terk ederse bilgili insan yetiştirebilir; fakat iyi insan yetiştirmeyi garanti edemez.

Bu sebeple dürüstlük, emanete riayet, merhamet, iffet, edep, hayâ, sorumluluk, insanlarla güzel geçinme ve başkasının hakkını koruma açık bir **insaniyet ve ahlâk eğitiminin** konusu olmalı; yalnız teorik olarak okutulmayıp davranışa dönüşmesi de teşvik edilmelidir.

Bunun en tesirli yollarından biri tiyatro olabilir. Edep, hayâ, iffet, dürüstlük, merhamet, anne-babaya davranış, arkadaşlık, yaşlı ve engellilere yardım özendirilirken; zorbalık, uyuşturucu, hırsızlık, rüşvet, ve kul hakkı gibi gayri ahlâkî davranışlardan sakındırılmalı; öğrencilerin mümkün olduğunca tamamının rol aldığı oyunlarla iyiliğin içselleştirilmesi sağlanmalıdır.

Çocuk bir oyunda haksızlığa uğrayanı, diğerinde haksızlığı engelleyeni; birinde emanete ihanet edileni, diğerinde emaneti koruyanı; bazen zorbalığa uğrayanı, bazen arkadaşını savunanı oynayabilir. Oyun sonunda **"Sen olsaydın ne yapardın?"** sorusu tartışılabilir. Böylece ahlâk dersi ezberlenen tariflerin ötesine geçerek bir **ahlâkî muhakeme ve empati laboratuvarına** dönüşür.

Bunun için okullara özel bir tiyatro dersi dahi konulabilir; insaniyet ve ahlâk derslerinin uygulamalı kısmı bu müfredat içerisinde işlenebilir. Devlet ve özel tiyatrolar ile tiyatro yazarları

çocukların ahlâkî eğitimine hizmet edecek nitelikli eserler üretmeye teşvik edilmelidir.

Tiyatro müfredatında, öğrencilerin okulda sahneleyeceği oyunların yanında aileleriyle evde canlandırabilecekleri kısa ahlâk ve insaniyet tiyatroları da yer almalıdır. Çocuk, anne-babası ve kardeşleriyle kendilerine verilen rolleri canlandırırken aile yalnız seyirci kalmaz; doğruyu birlikte konuşan, iyiyi birlikte benimseyen ve "Biz nasıl insanlar olmak istiyoruz?" sorusuna davranış üzerinden müşterek cevap veren küçük bir ahlâk meclisine dönüşür.

İyiliği Öğreteni ve Yaşatanı Ödüllendirmek

Güzel, dürüst ve topluma faydalı insanlar yetiştiren öğretmenlerin başarısı akademik başarı kadar ciddiye alınmalıdır. Böyle öğretmenlere **ciddi maddî ve manevî ödüller verilmeli, isimleri yaşatılmalı, geliştirdikleri yöntemler başka öğretmenlere örnek gösterilmelidir.**

Örnek öğretmenler okuldan ülke çapına kadar belirlenip taltif edilebilir. Bir öğretmenin adı bir kütüphanede, salonda veya eğitim programında yaşatılabilir; başarılı eğitim yöntemi başka okullara taşınabilir. Böylece ödül yalnız bir kişiyi sevindiren merasim olmaktan çıkar, **iyi insan yetiştirme idealini yaygınlaştıran bir eğitim politikasına** dönüşür.

Toplum bilim insanını, sporcuyu veya sanatçıyı ödüllendirirken hangi başarıları değerli gördüğünü ilan etmektedir. Ömrünü binlerce dürüst, edepli ve faydalı insan yetiştirmeye vermiş öğretmeni aynı ciddiyetle taltif etmek ise devletin ve toplumun "**İnsan yetiştirmeyi millî başarı kabul ediyorum**" demesidir.

Aynı şekilde öğrencinin yalnız sınav başarısı değil; dürüstlüğü, yardımseverliği, sorumluluğu, emanete riayeti ve güzel davranış konusundaki gayreti de ciddi biçimde değerlendirilip ödüllendirilmelidir. İnsaniyet ve ahlâk eğitimindeki teorik ve uygulamalı başarının eğitim değerlendirmesinde güçlü bir karşılığı bulunmalıdır.

Öğretmen "Güzel insan yetiştirsem de yetiştirmesem de fark etmiyor" dememeli, öğrenci de "Yalnız sınav notum önemlidir" diye düşünmemelidir.

Bir toplum neyi ödüllendirirse çocuklarına neyin değerli olduğunu da öğretmiş olur. İyilik yalnız öğretilmemeli, itibarlı hâle getirilmelidir.

Resûlullahﷺ, "**Hepiniz birer gözeticisiniz ve hepiniz gözetiminiz altındakilerden sorumlusunuz**" buyurmuş; devamında yöneticiyi halkından, erkeği ailesinden, kadını evinden ve çocuklarından sorumlu tutmuştur. Çocuk yalnız okulun meselesi değildir; devletin, ailenin, öğretmenin ve toplumun ortak emanetidir.

Toplumun kendisi de büyük bir eğitim alanıdır. Dürüst insan takdir görüyor, hırsız ayıplanıyor; merhametli insan örnek gösteriliyor, zorbalık mahkûm ediliyorsa toplum üyelerini sessizce eğitir. Bunun tersi olduğunda da eğitim tersine işler. Haksız kazanç sahibi alkışlanıyor, iffetsizlik şöhrete dönüşüyor ve edep küçümseniyorsa kötülüğün toplumsal öğretimi başlamış demektir. Kur'an'ın **ma'rûfu emretme ve münkerden sakındırma** vazifesi bu toplumsal sorumluluğun da temelidir.

Okul Eğitirken Medya Bozmamalıdır

Çocuk sabah okulda hayâ ve iffeti öğrenirken akşam ekranda bunların zıddının şöhret, para ve ödülle taltif edildiğini görüyorsa toplum kendi eğitimini kendi eliyle sabote etmektedir.

İffetsizliği, hayâsızlığı ve edepsizliği özendiren içeriklerin "sanat" adı altında sunulması onları zararsız hâle getirmez. Üstelik çocuk yalnız ekrandaki davranışı görmez; **o davranışın ardından kimin alkışlandığını, kime servet ve şöhret verildiğini, hangi yapımın ödüllendirildiğini de görür.** Böylece ödül törenleri dahi farkında olunmadan değer eğitiminin bir parçasına dönüşebilir.

Çocuk sigaraya özenmesin diye ekrandaki sigaranın görüntüsünü perdeleyen kurum, çocuğun ahlâkını bozan görüntülerin tesirini neden önemsiz saymış olsun?

Yaş sınırlamaları, yayın saatleri ve içerik uyarılarının yanında, ahlâksızlığı özendiren yayınlara karşı koruyucu ilkeler yalnız çocuklar için değil, toplumun bütünü gözetilerek oluşturulmalıdır. Devlet kanun ve kurumları ile öğretmen, din görevlisi, anne-baba ve sözü dinlenen herkes imkanlarıyla kötülüğün ve onu özendirenlerin karşısında olmalıdır.

İnsaniyet Düzelmeden Dünya Düzelmez

Kanunun görmediği yerde hayâ görür. Polisin bulunmadığı yerde vicdan bulunur. Ceza korkusunun ulaşamadığı yerde takvâ ulaşır. Fırsat bulunduğu hâlde iffet insanı durdurur; edep, gücü yettiği hâlde başkasını incitmemeyi öğretir.

Bunlar kaybolduğunda rüşvet, hırsızlık, uyuşturucu, şiddet, cinayet, terör ve savaş yalnız işlenmekle kalmaz; zamanla övünülecek işler hâline bile getirilebilir.

Bilim insanı güçlendirmiştir; fakat asıl mesele güçlenen insanın nasıl bir insan olduğudur.

İnsana yalnız nasıl kazanacağı değil, **nasıl insan olacağı** da öğretilmelidir. Neye gıpta edeceğini, neyden utanacağını, neyi seveceğini ve neye karşı kendisini tutacağını bilmelidir.

İffet nefsi korumalı, hayâ vicdanı uyandırmalı, edep davranışı güzelleştirmeli; bütün bunları takvâ Allah'a karşı sorumluluk bilinciyle ayakta tutmalıdır.

"İşledikleri kötülüklerden birbirlerini sakındırmıyorlardı. Yaptıkları ne kötüydü!" *(el-Mâide 5/79)*

İnsaniyet yalnız ferdî faziletle değil, iyiliği birbirine öğreten ve kötülük karşısında birbirini uyaran bir toplumla korunabilir.

Ve Selâmun Ale'l-Mürselîn Ve'l-Hamdu Lillahi Rabbi'l-Âlemîn

HASAN EKİNCİ

Ahlakı Temellendirmek

Allah'ı tanımaksızın ahlakın bir manası yoktur. İlahi bir makamdan gelmediği sürece ontolojik anlamda insanların koyduğu değerler itibaridir, kimileri için bağlayıcı, kimileri için de bağlayıcı değildir.

İslam, seküler dünya görüşlerinin aksine, insanın dünyadaki varlığını bir vazife, bir gaye üzerinden ele alır ve böylelikle insanın dünyadaki varlığı anlam kazanır. İnsana verilen bütün nimetler emanettir ve bu emaneti hakkıyla kullanıp sahibine iade etmek için Yaratıcısı tarafından kendisine akıl, ahlak ve vahiy nimetleri verilmiştir.

Hayvanlar arzu, istek ve tabii sıfatlar açısından kendi yaşantısına uygun olarak donatılmıştır, fakat yüce Allah insanoğlunu zayıf olarak yaratmıştır. İnsanın istidadı, ilerleme ve tekâmül potansiyeli açısından hayvanlardan daha fazla olmasına rağmen, fiili olarak zayıf yaratılmıştır. Rabbi, insanın tabiatına istidadı yerleştirmiş ve böylelikle kendisi için gerekli olan yaradılışı seçmesi için öğretmen ve eğitimciler gelsin de tabiatında potansiyel olarak var olan cevheri açığa çıkarsın ve bu zayıflığı tamamlayıp sonuçlandırsın/ kemale erdirsin istemiştir. Bir eğitici olarak Hz. Peygamber'in, "Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim." şeklinde buyruğu bu yönden de ele alınmaya müsaittir. Başka bir deyişle, başlangıçta insan tabiatta zayıf yaratılmıştır daha sonra vahiyle eğitici ve ahlaki değerler gelip o eksiklik ve zayıflığı bertaraf ederler, böylece insan düşünce ve iradesinin gücüyle kemal noktasına erişir. Bundan dolayı insanın kemale ermek için vahiy ve aklın beraberinde ahlaki bir sisteme ihtiyacı vardır.

Müslüm olsun gayri Müslüm olsun genelde bireysel ve toplumsal anlamda ahlakın gerekliliği inkâr edilmez. Hatta adalet, doğruluk, dürüstlük, emanet vb. ahlaki erdemler de her iki taraf tarafından ortaklaşa kullanılır. Ahlaki erdemler denilen tüm bu erdemler, benlikle/ egoyla savaşmanın bir çeşididir, yani insan Ben'den vazgeçme makamına ulaşmadıkça ve pratikte bir çeşit fedakârlık olmadıkça kendisini ahlaki erdemlerle donatabilmesine imkân yoktur. Fakat ne yazık ki bir grubun ahlakı, bencillik, kendi tarafını tutma ve kendi nefsine tapma üzerine kurulmuştur. "Hevasını ilah edineni gördüm mü?" (Câsiye 23) Onların ahlakının temeli "benlik"tir. Bu ahlakın esası, menfaatlerden -o da şahsî menfaatlerden ayrı değildir. Bunlar adalet, doğruluk, dürüstlük, emanet vb. ahlaki faziletleri benimserler ve kullanırlar fakat İnsana "doğru sözlü ol, yalan söyleme" dedikleri zaman, aslında bu, menfaatin olduğu yerde menfaatin hatırı için doğruluğu elden bırakma demektir. İnsana, "nifakı içinde taşıma, hırsızlık yapma, adalete bağlı kal, insaflı ol, eşitliğe riayet et" denildiği zaman da aynı motivasyonla hareket ederler. Ahlakta "benlik meselesi" bundan dolayı önemlidir.

Şimdi ahlakı hangi esas üzerine koymalı ki insanlar, kişisel menfaatler karşısında ahlaki erdemlere bağlanıp inansınlar, doğruluk için, Hakk için, adalet için kendi kişisel menfaattarından vazgeçsinler?

Birçok temelsiz düşünceyi telkin ve sözün tesiri neticesinde insana empoze etmek mümkündür. Bazen insanda yalancı düşünceler oluşturulmaktadır ki o yalancı düşünceler için fedakârlığın ve vazgeçmenin de olması mümkündür, fakat bunun bir temeli yoktur ve mantıkçıların deyimiyle en küçük bir şüpheyle şüphe edilen yok olur. Sonuçta ne diye kendimi feda etmek isteyeyim? Ne için?" şeklinde bir sürü soru sorulduğunda bu telkine dayalı eğitimin bütünüyle harap olduğunu görecektir.

Dünyanın, daha çok bilgilendikçe daha fazla imansızlaşmasının ve ahlaki esaslara bağlılığının daha çok azalmasının sırrı galiba, insana öğretilen ahlaki esasların bir mantığının, dayanağının olmayışı, itibarının, temelinin olmayışı ve birtakım boş telkinler üzerinden olmasından dolayıdır. Ailede ona anne ve babası telkin etmiştir, aynı şekilde okulda da ahlak üzerine telkinlerde bulunulmuştur. Kişi telkin edilenler üzerinde biraz üzerinde düşündüğü zaman, "toplumsal adalet şöyledir, doğruluk şöyledir, emanet şöyledir, özgürlük şöyledir" demesinin bir temelinin olmadığını kavrar. "Ben hangi hesap ve söz için gelip kendi kişisel menfaatlerimden vazgeçeyim?" diyecektir.

Allah'ı tanımaksızın ahlakın bir manası yoktur. İlahi bir makamdan gelmediği sürece ontolojik anlamda insanların koyduğu değerler itibaridir, kimileri için bağlayıcı, kimileri için de bağlayıcı değildir.

Kimileri de şöyle bir iddiada bulunur; Allah'ı tanımayan ve dini olmayan bir toplumda düzen ve ahlakın olma-

Konunun aslı, bizim ahlak için ne tür bir mantığı elde etmemiz gerektiğidir. Acaba ahlak için Allah'ı tanıma/ marifetullah yolundan ayrı bir mantığı var mıdır? Bir düşüncenin itibarı ve dayanağı Allah'ı tanımayla ölçülür.

ması hakkında ne diyorsunuz? Manevi değerlere bağlı olmadıkları halde asla yalan söylemeyen milletler mevcuttur, onlar dine bağı olmadıkları halde de yalandan, nifaktan, aşağılamaktan, hırsızlıktan ve ihanetten sakınmaktadırlar. O halde din ve imana dayanmaksızın ahlaklı olma yeteneği elde edilebilir ve "benliğin" zararları ortadan kaldırılabilir.

Kendi nefsine tapmayı –ilah edinmeyi- temelde üç şekilde ele alabiliriz: Birincisinde ön planda olan " Kişisel Ben'dir." Kimi şahıslar yalnız başlarına yaşarlar, kendine tapma ve kendine tapmaya bağlı olan rezilliklerin tümü, -tecavüz çeşitleri, zulüm ve ahlaki kötülükler onlarda mevcuttur- sadece ve sadece kendilerini görürler, kendilerinin dışında bir şey görmezler. Merkezi kendileri olan, çevresi ise kendi kişisel varlıklarının ve kişisel çevresinin etraf ve bahçesine tecavüz etmeyen bir daire çizmişlerdir. Her şeyi kendileri için isterler. Bu, kendine tapmanın zayıf bir çeşididir.

İkincisi "Aile Ben'i" diyebileceğimiz nispeten kendine tapma dairesi biraz daha büyüktür. Kendine tapan kişi, eğer bir aile kurarsa ve bir kaç çocuk sahibi olursa, onun evine girdiğiniz vakit, kendi ailesi içinde adil bir kişi olduğunu, tam manasıyla kendi çocuklarına karşı adil davranmakta olduğunu, hatta onlar için fedakârlık yapıyor olduğunu ve kendi çocuklarına asla ihanet etmediğini, gerçekten yalan söylemediğini ve ihanet kastıyla kendi çocuklarına zorbalık yapmadığını görürüz. Nice insanlar görürsünüz ki kendi ev ve aileleri çevresinde temizdirler, fakat aynı adam dışarı çıkınca her şeyi aile için istemektedir. "Kendine tapmadan" doğan tüm rezil edici sıfatlar aile dışında mevcuttur ve birlik daha büyük olunca hırs ve faaliyetleri de daha çok olur. Birlik değişmiştir ama kendine tapma yine ayı kendine tapmadır. Sizler, eve girdikleri zaman adil, fakat evin dışında zalim ve zorba olan ve davranışlarında kötü hareket eden nice insanlar görmüşsünüzdür. Acaba bunları ahlaklı insan olarak değerlendirebilir misiniz? Kendi dışındakilere karşı zalim ve mütecavizdirler. Kendi gruplarına bağlı ve iyi olan bu kimselerin faziletle yüklü ve ahlaki faziletlere sahip oldukları söylenemez.

Üçüncüsü "Milli Ben'dir." Bazen Ben'in genişlediğini görüyoruz, gruptan da daha geniş oluyor, milli "Ben" oluyor, yani o birlik, milletin birliği oluyor ve o milletin fertleri kendi içlerinde tıpkı kendi ailelerinin fertlerine karşı doğru söyleyen aile içindeki fert gibidirler. Kendi "Ben'i" "Milli Ben" olan kişi kendi milletine karşı emindir, kendi milletinde hırsız değildir. Gerçekte kendi şahsı için hırsız değildir, yalan söylemez, zulüm etmez, kan dökmez, kendi şahsı için ahlaki kötülüklerden birini yapmaz. Fakat bu "şahıs", diğer bir ifadeyle kendi "Ben'i" olmuş olan o milli/ ulusal ruh ortaya geldiği zaman kendine tapmaktan doğan ahlaki kötülüklerin tümü ondan kaynaklanır. Bugün görmekte olduğumuz, kişinin kişiye karşı zulüm etmediği, fakat milletlerin en kötü zulüm çeşitlerini başka milletlere karşı yaptıkları ve bunu kötü bir şey olarak da görmedikleri problemi işte bu düşünceden doğmaktadır. Avrupalıların sömürge altında tuttukları milleteler karşı yaptıkları zulmü kendileri için bir iftihar saydıklarını görmekteyiz. Kendi milleti içinde bu kadar adil ve güvenilir olan ve kendi ülkesinde ahlaka aykırı olan en küçük bir ihanet ve davranışta bulunması mümkün olmayan bu kişi için başka bir millet söz konusu olduğunda bu düşüncelerin bir anlamı yoktur. Bütün dürüstlük, doğruluk, barış ve düzen, adalet, samimiyet, zayıfı koruma gibi ahlaki erdemler kendi milli menfaati için olursa doğrudur. Amerika'da yerlilere ne yaptıkları, Okyanusya'da ne yaptıkları, Çin'de neler yaptıkları, Hindistan'da neler yaptıkları ortadayken, hele hele Gazze"de yaşananlar ortada dururken başka örneklere gerek yoktur.

O halde doğru bir şekilde ahlakının, insaniyet temeli üzerine kurulu bir ahlakın olması, yani gerçekten "Benlik'in" ortadan kalkması için ne yapmalı? Benlikle iki tür mücadele yapılabilir. Birisi, "Benlik'i" zayıf düşürmemiz, ortadan kaldırmamız, tıpkı Hintlilerin, Budistlerin yaptıkları ve bazı Müslümanlar arasında da revaç bulan davranışlar gibi. İslam'da bu şekliyle "benliği ortadan kaldırmaya" yönelik bir ahlak yoktur. Bu, İslam açısından yanlıştır. İkincisi de, *bütün insanları ve alemdeki tüm varlıkları kapsayacak «Benlik'in" sınırını genişletmemizdir. İslam'da, benliğin genişliği ve şahsiyetin genişliği vardır,* ama insanı şahsiyetin bütün şahsiyetlerle aynı olması şekliyle vardır. Yani bütün insanlığı içine alan ve artık sınırın dışında bir şey kalmayacak şekilde. "*Bütün aleme aşığım çünkü alemin tümü O'ndandır.*" Bundan dolayı da İslam'da "Benlik'le" mücadele edilmesiyle birlikte kendi "Ben'inin" hak ve sınırlarını korumak ve kendini müdafaa etmek de vaciptir. İslami ahlakın çevresi, belirli fertler veya topraklarla sınırlı değildir.

Konunun aslı, bizim ahlak için ne tür bir mantığı elde etmemiz gerektiğidir. Acaba ahlak için Allah'ı tanıma/ marifetullah yolundan ayrı bir mantığı var mıdır? Bir düşüncenin itibarı ve dayanağı Allah'ı tanımayla ölçülür. Eğer iman olmazsa, ahlak, değeri olmayan sahte bir para gibidir. Niçin? Çünkü temeli yoktu.

İnsanoğlunun sahip olduğu değerlerin/ ahlakın hangi sağlam temel üzerine kurulması gerektiğini Kur'an şöyle buyuruyor: "*Görmedin mi Allah nasıl bir benzetme yaptı: Güzel söz, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir. Ki (o ağaç), Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Allah, öğüt alsınlar diye insanlara böyle benzetmeler yapar.*" (İbrahim 24-25).

Allah'ın nasıl misal verdiğini gör: Doğru söz, temiz söz, köklü ve esaslı söz kökleri yerin derinliklerinde olan ve dalları göklere doğru uzanan sağlam ve güzel bir ağaç gibidir, devamlı meyve verir, bir mevsime has değildir, *her zaman bahardır*. Eğer insan toplumu mutlu olmak isterse, dal yaprak, meyve ve gölgeye sahip olmayı isterse, bir kök ve esasa sahip olmadıkça bunun imkanı yoktur.

"Kötü sözün durumu da gövdesi yerin üstünden koparılmış, yerinde durma imkanı olmayan kötü bir ağaca benzer." Fakat İslam haricindeki bu temelsiz sözlerin çoğu, sadece şekil itibariyle ağaca benzeyen bir ağaç misali gibidir. Düşünceler çok açıktır ama temel ve esası yoktur. Allah, sabit ve sağlam sözle insanoğlunu müminleri dünyada ve ahirette esenlik üzere daimi kılar.

CELALEDDİN SİPAHİOĞLU

İffet, Edep ve Hayâ:
Kalbin Üzerindeki Nurdan Örtü

İnsan bazen ayağıyla gitmediği yerlere kalp gözüyle gider; diliyle söylemediği sözleri gönlünde büyütür, oradan hayal uçurumundan aşağı yuvarlanır. Onun için iffet, sadece bedenin değil; gözün, dilin, kalbin ve hayalin de temiz kalmasıdır.

Allah azze ve Celle şanını takdir edememiş, buyruk nedir bilememiş, düşman belletilen iblisin aldatmasına kanmış, bu sebeple yeryüzüne sürgün edilmiş, insanoğlunun büyüğü Adem'e, vahiyle din ilka ederek kendine varılacak yolu belletmiş, kendi yolunda yürüyüşün yordamını öğretmiş.

Allah azze ve cellenin dinini sadece ahiret için sermaye edinmek belleyen insanoğluna dinin hakikatlerini anlatmak için dizi dizi elçiler göndermiş.....

"Din nedir?" sorusuna, hayatın ilahi kaynak tarafından belirlenen insanca yaşama dair düsturlar çerçevesinde yaşanmasıdır, diye cevap verilebilir.

Dinin yaşanmasının düşünce, iman ve uygulama adına hem pratik hem de pratiğin yansıtılması adına üzerinde durulması gereken başlıklar mevcuttur.

Evvelen bu dinin ilkelerine iman zarureti ortaya konmuş, zira iman edilmeyen ilkelerin hayatta yaşanması tercih edilme açısından sıkıntılıdır.

Saniyen iman edilen ilkelerin ifa edilmesi bir zorunluluk haline getirilerek, hangi derecede buyruklara uyulması gerekliliğinin mertebeleri öğretilmiştir.

Salisen hayatın can damarı bu davranışların insanlar arasında uygulanması itibarıyla hadsizlik edilmesinin haya edilesi bir durum olduğu elçiler tarafından yaşanarak sergilenmiştir.

Hayanın içselleştirilerek iffet mertebesinde algılanması ve edep derecesinde uygulanması en insani tavır olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla bu üç kavramı tek başlarına değil üçü bir arada düşünmek ve yaşanılası hayatın üzerine tutulmuş spot lamba aydınlığında insanın davranışlarından zevk alınası bir seyir zevkine varmaktır.

Zira haya eden bir müminin, ruhen davranışlarına yansıyan iffetinden kaynaklı çekinserlik, edep ahenginde davranışları göze hoş hale getirir. Bu yaklaşım hayatın içinde yaşanan olayları tabiileştirerek insan fıtratını ehlileştirilmiş bir şekilde yansıtır.

Kur'ân-ı Kerîm, müminin ahlakını yalnızca davranışların dış görünümüyle anlatmaz, davranışları kalbin kapısından içeri dahil ederek, bakışa, söze, yürüyüşe ve yaşayışa kadar uzanan bir terbiye inşa eder.

Rabbimiz şöyle buyurur:

"**Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Bu, onlar için daha temizdir.**" "**Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar...**" *(Nûr, 24/30-31)*

Bu ayetler bize gösterir ki iffet, önce bakışta başlar. Çünkü bakış, kalbe açılan bir kapıdır. Mümin burada duygularını durdurmayı bilmeli ki ahlaksızlık uçurumuna uzanan yola girmemiş olsun. İnsan bazen ayağıyla gitmediği yerlere kalp gözüyle gider; diliyle söylemediği sözleri gönlünde büyütür, oradan hayal uçurumundan aşağı yuvarlanır. Onun için iffet, sadece bedenin değil; gözün, dilin, kalbin ve hayalin de temiz kalmasıdır.

İffet, insanın kendisine çizdiği asil bir sınırdır. Bu sınır, insanın dünyasını daraltmaz; bilakis onu olması gereken sınırlar içinde korur. Nasıl ki bahçeleri çevreleyen duvarlar, çiçekleri hapsetmek için değil, onları ezilmekten muhafaza etmek için varsa; iffet de insanın ruh bahçesini incitecek, güzelliklerinin dallarını kıracak hoyrat rüzgârlardan koruyan manevi bir muhafaza olarak görülmelidir.

Rabbimiz bir başka ayette şöyle buyurur:

"**Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, son derece çirkin bir iştir ve çok kötü bir yoldur.**" *(İsrâ, 17/32)*

Dikkat edilirse ayette yalnızca "zina etmeyin" denilmez; "**zinaya yaklaşmayın**" buyurulur. Bu ifade, kötülüğün yalnızca kendisinden değil, ona götüren yol ve işaretlerden de sakınmayı öğütler. Çünkü bazı günahlar bir anda başlamaz; bir bakışla, bir sözle, bir merakla, bir gevşeklikle, bir mahremiyet ihlaliyle yavaş yavaş kalbe sokulur. İffet, işte bu harama giden yolun ilk adımlarında uyanık kalabilmek, insanın kendisini haramdan mümkün olduğunca geri çekebilmesidir.

Edep ise müminin üzerinde görünmeyen fakat hissedilen bir zarafettir. Edep, insanın haddini bilmesidir; nerede susacağını, nerede konuşacağını, kime nasıl hitap edeceğini, hangi

sözün gönül yapacağını, hangi sözün kalp kıracağını müminin fark edebilmesidir. Edep, ilmin süsü, ibadetin ruhu, ahlakın inceliğidir. Edep olmayınca bilgi kibire, ibadet gösterişe, söz de yaraya dönüşebilir.

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler..." *(İsrâ, 17/53)*

Müminin dili, kalbinin aynasıdır. Ağızdan çıkan söz, bazen bir dua gibi gönül alır; bazen de bir diken gibi dokunduğu insanın ruhunu yıllarca kanatır, canını acıtır. Edep sahibi insan, söz söylemeden önce vicdanına danışır. Çünkü bilir ki her söz, yalnızca havaya salınıp gitmiş olmaz; söylendiğinde ya rahmet kapılarını açar ya da ortaya çıkardığı olumsuz tablo itibarıyla hesabı sorulacak bir konu olur.

Peygamber Efendimiz ﷺ de şöyle buyurmuştur:

"Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa ya hayır söylesin ya da sussun."

Bu hadis, edebin dildeki ölçüsünü en hissettirici bir sözdür. Sözü söylemenin sanat olduğunu düşünecek olursak söz doğru olsa bile her doğru her yerde öylece ulu orta söylenmez; her bilinen her ortamda herkese anlatılmaz, her duyulan ilgili ilgisiz, duyulduğunda kendisine fayda sağlamayacak insanların yanında paylaşılmaz. Edep, sadece kötü sözden kaçınmak değil, sözün zamanını, söyleniş niyetini ve şeklini de güzelleştirmektir.

Hayâ ise bütün bu erdemlerin kalpteki bekçisidir. Hayâ, insanın içinde "Ben bunu Rabbimin huzurunda yaparsam Rabbim bana hangi nazarla bakar?" diye soran diri bir vicdandır. Hayâsı olan insan yalnız, tek başına kalınca da ölçüsünü kaybetmez; kimse görmese de Allah'ın gördüğünü bilir. Çünkü mümin için en büyük şahit, insanların bakışı değil, Allah'ın ilmidir.

Peygamber Efendimiz ﷺ şöyle buyurur: **"Hayâ imandandır."** *(Buhârî, Îmân, 16; Müslim, Îmân, 57)*

Bir başka hadis-i şerifte ise şöyle buyrulmuştur:

"Hayâ ancak hayır getirir." *(Buhârî, Edeb, 77; Müslim, Îmân, 60)*

Hayâ, zayıflık değildir; ruhun inceliği, kalbin diriliği ve vicdanın uyanıklığıdır. Hayâ insanı güzelleştirir; çünkü onu pervasızlıktan, kabalıktan, teşhirden ve ölçüsüzlükten korur. Hayâsını kaybeden insan, önce günaha karşı ürperişini kaybeder; sonra yanlışları sıradan görmeye başlar. Yanlışın sıradanlaştığı yerde ise kalpler paslanır, toplumun vicdanı yorulur.

Bugün insanın temel kavramlar açısından doğru olmayan yaklaşımlarla kavramları sözlük anlamına döndürmek suretiyle on beş asırda oluşmuş medeniyet anlayışını yok etmeye çalıştığına şahit oluyoruz. Bırakın kavramsallaşmış kelimeleri sözlük anlamına taşımak bazan onların birkaçını bir arada zikretmediğinizde de dinin kavramsal inşasını tam olarak anlamış sayılamayız. Bu sebeple iffet, edep ve hayâ birbirinden ayrı üç kelime değil; aynı hakikatin üç ayrı ışığıdır. İffet nefsi korur, edep davranışı güzelleştirir, hayâ kalbi diri tutar. İffet insanı harama karşı uyanık kılar; edep insanı mahlûkata karşı zarif kılar, hayâ insanı Halik'a karşı mahcup ve sorumlu kılar.

Bugünün dünyasında bu üç değer insani faziletlerin en temel noktadan saptırılması sonucu insanlığın savrulması nedeniyle, insanlığın içine düştüğü bataklıktan kurtarılması adına daha da kıymet kazanmıştır. Çünkü mahremiyetin zayıfladığı, görüntünün sözün önüne geçtiği, kötülüğün çoğu zaman süslenerek sunulduğu bir çağda iffet bir sığınak, edep bir istikamet, hayâ ise kalbi koruyan son perde gibidir. Bu perde yırtıldığında insan sadece bir davranışı değil, içindeki inceliği de kaybetmeye başlar.

Hadisi şerifte hayanın imandan sayılması konunun ehemmiyetini daha da belirginleştirmektedir.

Konunun hassasiyeti sebebiyle amel iman münasebetini iyi kavramak gerekir. İman edilmemiş bir bilginin davranışa dönüşmesi mümkün olmayabilir. Ama iman edilmiş bilgi zaten davranış ve hatta karakter oluşumu anlamına geleceği için iman etmekle beraber hayatın rengi davranışlara katılan Allah'ın boyası rengince etrafa yansır. Hayanın iman olması genel ahlak çerçevesinde bütün davranışların temel ayar noktasında sağlam noktada tutulması anlamını taşır.

Sonuç olarak iffet, edep ve hayâ; müminin hayatında yalnızca ahlaki kavramlar değil, kulluğun zarif tezahürleridir. Bunlar insanı katılaştırmaz; bilakis olgunlaştırır. İffetle insan kendini korur, edeple çevresine huzur verir, hayâ ile Rabbine karşı mahcup olmamaya çalışır. Ne mutlu o kimseye ki bakışında iffet, sözünde edep, kalbinde hayâ taşır. Çünkü böyle bir insan, bulunduğu yere yalnızca varlığıyla bile bir güzellik getirir.

VEDAT ÖNAL

“Haya Hayattır”

Yüzyıllar boyu bu ilkeleri esas alan İslam toplumları, davranışları, uygulamaları ve ticaret ilkeleri ile tüm dünyaya örnek oldular.

Resul-i Ekrem Efendimiz İbni Ömer (r.a)’dan rivayet edildiğine göre, utangaç kardeşine bu huyunu terk etmesini söyleyen Medineli bir Müslümanın yanından geçerken ona: “Onu kendi haline bırak; zira hayâ imandandır” buyurdu. (Buhârî, Îmân 16, Edeb 77; Müslim, Îmân 57-59. Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 7; Nesâî, Îmân 27; İbni Mâce, Mukaddime 9, Zühd 17.)

Yine Efendiler Efendisinin İmrân İbni Husayn (r.a)’dan rivayet edildiğine göre O şöyle buyurmuştur: “Hayâ ancak hayır kazandırır.” (Buhârî, Edeb 77; Müslim, Îmân 60). Müslim’in bir rivayetine göre ise: “Hayânın hepsi hayırdır” buyurdu. (Müslim, Îmân 61).

Burada belirttiğimiz bu üç hadis dışında da Peygamberimizin insanları edeb ve hayaya çağıran yüzlerce nebevi uyarısına rastlamak mümkündür. Elbette Kur’an-ı Kerim’de de toplumsal ilişkilerde güzel ve iyi davranışlara emreden, akraba hakkının, komşuluk hakkının gözetilmesine yönelik ahlaki ilkeleri ortaya koyan birçok ayeti kerime vardır. Fakat Yüce Allah bizzat Rahmet elçisinin ağzından ve hayatından bu tür temel ahlaki ilkeleri koyuyor ki, insanlar yollarını şaşırmasın, farklı gerekçelerle özellikle ahlak, edeb ve haya konusunda şeytanın oyuncağı olmasın.

Yüzyıllar boyu bu ilkeleri esas alan İslam toplumları, davranışları, uygulamaları ve ticaret ilkeleri ile tüm dünyaya örnek oldular. Temel ahlak ilkelerinin dünyanın neresine gidersek gidelim değişmediğini düşündüğümüzde, milyonlarca insanın daha İslam tebliğinin ilk yüzyıllarında akın akın İslam’ı seçmelerinde bu ilkelerin hayata geçirilmesinin önemi büyüktü.

Daha Hz. Ömer döneminde İslam orduları Orta Asya kapılarına dayandılar. Hicri 1. Yüzyıl bitmeden Müslümanlar ilk kez İstanbul’u kuşattılar, Kuzey Afrika’yi başta Mısır olmak üzere baştan başa ele geçirdiler. Ve bu bölgelerde yaşayan insanların neredeyse tamamı İslam’la şereflendi. Endülüs Emevi Devleti ile İspanya içlerine kadar giren Müslümanlar bu süreçte sadece kılıçları ile bu fetihleri yapmadılar. Aynı zamanda ahlakları, edebleri ve hayaları ile insanların gönüllerini fethettiler.

Doğuya doğru gittiğimizde bugün İslam coğrafyasının en kalabalık nüfuslarının yaşadığı Endonezya, Malezya gibi ülkelerin halkları belki de İslam ordularını hiç görmediler. Peki kimlerle muhatap oldu da Müslüman olduğu bu insanlar. O bölgelere çeşitli vesilelere giden, ticaret için, tebliğ için giden Müslüman insanların ve özellikle de birçok sahabenin faaliyetleri sayesinde Müslüman oldular.

Peki o bölgelerin insanları, bu ilk giden Müslüman insanlarda ne buldular da bu kadar kısa sürede hiçbir kuvvet olmadan kendiliklerinden İslam’la şereflendiler. Bu da o bölgeye giden insanların hayatlarına ilke edindikleri nebevi ahlak ilkelerinde gizlidir. Ticaretinde, davranışlarında, komşuluk ilişkilerinde ve bütün insani ilişkilerinde Peygamberimizin ortaya koyduğu Nebevi Ahlak ilkeleri onlara rehberlik etti, yol gösterdi. Bu yüzden de açılmaz denilen kapılar açıldı, aşılmaz denilen kaleler aşıldı ve hiçbir güç kullanılmadan ülkeler İslam’ın aydınlık prensiplerine teslim oldular.

Bu büyük fetih hareketi belki askeri fetihler ayrıca ele alınabilir o da çok büyük bir başarıdır fakat silahsız ve hiçbir güç kullanılmadan gönüllerin fethi ise bambaşka büyük bir hikayedir. Hanefi mezhebinin kurucusu İmam-ı Azam Hazretlerine atfedilen bir olay bunun en büyük göstergesidir. Kendisi kumaş tüccarı olduğu için bir gün yanında çalışan birisinin kendisinin olmadığı bir vakitte sattığı kumaşı fazla fiyattan sattığını öğrenince, ma-

lın satıldığı kişinin bulunması için gösterdiği çaba, adamın kervanı yola çıkmadan fazla alınan miktarın kendisine ulaştırılması nasıl bir ahlaki ilke ile hareket ettiklerini göstermesi bakımından çok manidardır. İslam Medeniyeti tarihinin klasik çağlarında bunun gibi binlerce örnek bulmak mümkündür. Bu ilkeler zaman zaman örselenmiş, bazı yörelerde yıpranmış olsa da Müslümanların batıyla olan temaslarında, zihni üstünlüğü kaybedip, tamamen alet egemenliğine dayalı ahlak öğretilerini benimsemeye başlamalarına kadar devam etti. Ne zaman ki, batılılar ileri gittiler, bizi geçtiler, söylemleri İslam dünyasını sarıp bu safsataya inanan kendisini güya Müslüman gören fakat zihnen kendisini batıya kaptırmış, batının alet egemenliği ile gözleri kamaşan ve emperyalist, sömürgeci batı zihniyetinin farkına varamayan tipler iyice ortaya çıktı, ayrıca İslam dünyasındaki kritik noktaları ele geçirdiler, batıya karşı ahlaki üstünlüğümüzü de kaybettik maalesef.

Fakat her şeye rağmen yukarıda saydığım Resul-i Ekremin insanlığa hayat veren Nebevi Ahlak ilkeleri hala Müslümanların elinde olduğuna göre, üstünlük yine bizde yani Müslümanlardadır. Yeter ki bu bilinci yeniden kuşanalım.

"Haya Hayattır" başlığını attık, bugün yeryüzünde gerçek anlamda bu düstura gönülden inanan çok az insan kaldığını görüyoruz. Unutmamak gerekiyor, hayalı olmak için kalp, göz, dil ve el hayalı olmak zorundadır. Bu hayati organlar insanı insan yapan organlardır. Kalbin hayasızlığı nifak, riya ve samimiyetsizliktir. Gözün hayasızlığı harama nazar edilmesidir. Dilin hayasızlığı, kibir, gıybet, iftira gibi günahlardır. Elin hayasızlığı, harama el uzatmaktır. Kulağın hayasızlığı, harama kulak vermek, insanların mahremiyetlerine pervasızca saldırmaktır. Onların ayıp, kusur ve hatalarını araştırmak ve bunu toplumla paylaşmaktır. Haya, bütün erdemlerin özüdür. Hayasını kaybeden, hayatını, bir başka ifadeyle varoluş, yaratılış amacını kaybetmiş demektir. Evet, haya, hayattır. Hayasızlık ise rezaletin, kötülüğün ve kokuşmanın, tembellik ve miskinliğin kaynağıdır. Haya, insanın insanlığıdır. Hayasızlık ise şehevî arzuların ve nefsin kölesi olarak yaşamanın tarifidir. Haya, insanın Allah, tabiat, eşya ve hemcinsleri karşısında olması gereken yerin muhafazasıdır. Hayâsızlık ise isyanın, haddini bilmezliğin ve haksızlığın göstergesidir. Tarihte, haya timsali fert ve toplumlar gelip geçmiştir. Ancak bunun aksi de görülmüştür. Peygamberler tarihine bir göz attığımızda birçok peygamberin kavimlerinin helak ediliş sebepleri arasında en önemli sebebin Haya'yı kaybetme, hiçbir ahlaki değeri tanımama olduğunu görüyoruz.

Unutmamak gerekiyor, hayalı olmak için kalp, göz, dil ve el hayalı olmak zorundadır. Bu hayati organlar insanı insan yapan organlardır.

Şu anda da ne yazık ki modern zamanlarda insanoğlu, bilgi, iletişim ve teknolojide kaydetmiş olduğu büyük ilerlemeye rağmen edep ve hayada adeta sınıfta kalmıştır. Maalesef her türlü hayasızlığı, hiçbir sınır tanımayan bir özgürlük anlayışını kendisine adeta put edinmiş bir insan güruhu oluşmuş durumda. Özgürleşme ve özgüven adına bütün değerleri hiçe sayan bir zihniyet bugünün insanına egemen olma sürecindedir. Hatta birçok alana baktığımızda egemen olmuştur. Unutmayalım ki; günümüzde insanı bir şehvet objesine dönüştürerek hayasızlığı ve edepsizliği bir endüstri haline getirenler, bu asrın en büyük hayasızları yani Kur'an-ı Kerim'in ifadesi ile "Esfeli Safilin" haline gelerek aşağıların aşağısına düşen insanımsı varlıklardır.

İnsanlık tarihinin hiçbir döneminde iffet ve namusa saldırı, edep ve hayâdan yoksunluk, giyim ve kuşamda ölçüsüzlük ve müstehcenlik, yirmi birinci asırdaki kadar etkin ve planlı bir şekilde olmamıştır. Bu şuursuzluğun temelinde haya üzerine bina edilmeyen bir eğitimin ve edep ve hayayı hiçe sayan bir anlayışın olduğunu asla unutmayalım. Hayayı hiçe sayan, önemsemeyen, sanal özgürlük yalanını kitlelere empoze eden Modern uygarlık; insan neslinin en berbat, en çirkin sahnelerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Son olarak şunu da belirtmek gerekiyor ki; haya anlayışını kaybeden insanlık aynı zamanda Gazze'de, Filistin'de, Doğu Türkistan'da, Myanmar'da da zulmün karşısında durabilme, mazlumun yanında olma gibi insanlığın olmazsa olmaz ortak hasletlerini de yitirmiştir. Bu coğrafyaların dışında da elbet büyük zulümler yaşandı, Suriye'de, Irak'ta, Afganistan'da, Libya'da, Sudan'da, Somali'de, Vietnam'da ve diğer birçok coğrafyada yaşananlar, hayasızlık çağının insanı ne hale getireceğinin en önemli delilleridir. Rotasını şaşıran insanlık, nasıl bir gemi dümeni bozulunca varıp bir yere toslarsa işte öylece bir yere toslamayı bekliyor. Evet "Haya Hayattır" ama tersinden "Hayasızlık da ölümdür" bu ikisini böyle mukayeseli değerlendirirse insanoğlu gerçek anlamda nerede duracağının da farkına varacaktır. Vesselam.

MEHMET AYMAN

ZAAFLARIMIZ II
Gösterişçilik ve Teşhircilik

Bu anlamda ayıp günah, haram, ahlak dışı gibi kavramlar onun dünyasında yoktur. Hayatın her alanındaki teşhir edilmiş müstehcenlik ve pornografi çağdaş, aynı zamanda primitif batı uygarlığının bir ürünüdür. Ve işin acı tarafı bu sıkıntılı durum İslam dünyasında da kendisini fazlasıyla hissettirmektedir.

Gösteriş kelimesi sözlükte; başkalarını aldatmak, şaşırtmak **veya kendisini beğendirmek için yapay davranmak**

Teşhir kelimesi ise; 1-Gösterme, 2-Sergileme, 3-Herkese duyurma, dile düşürme **anlamlarına gelmektedir.**

Yazımızın başlığındaki teşhir ve gösteriş kelimelerinin içerik ve anlamlarından da anlaşılacağı gibi konumuz görme, gösterme ve görünme isteklerinin gelenek ve modernlik bağlamında değerlendirilmesi olacaktır.

Önce kısa bir giriş yapalım.

Bir satıcı satmak / pazarlamak istediği malını müşterisine göstermek amacıyla pazarda, tezgahta veya malının birkaç örneğini mağazasının vitrininde teşhir eder yani sergiler. Helal olmak şartıyla, Teşhir edilip gösterilen mal ile satılan mal arasında nitelik/ kalite farkı yoksa yani teşhir edilen mal satılmak istenilen malın bir örneği ise veya teşhir edilen mal toplumun dini ve ahlaki değerlerini rencide edecek bir türde sergilenmiyorsa, böyle bir durum ticaretin bir gereğidir ve gayet normal bir durumdur. Yani satıcı belli bir para karşılığında malı satın almış, satılacak hale getirmek için belli bir emek harcamış, işlemiş, masraf yapmış ve makul bir karla satmak amacıyla elindeki ticaret malını elbette müşterilerine göstermek amacıyla herkes tarafından görülebilecek bir yerde teşhir edecektir. Bu durum gayet normal bir durumdur ve bizim konumuzla alakalı bir durum değildir.

Bizi ilgilendiren kişinin daha çok sahip olduğu değerleri (hatta vücudunu bile) başkalarına üstünlük sağlamak ve bu sayede onların üzerinde psikolojik ve sosyolojik etki bırakmak, hâkimiyet kurmak, otorite tesis etmek amacıyla teşhir etmesi ve gösteriş durumunu (*ki böyle bir durum gayr- i ahlaki bir durumdur*) sosyo-psikolojik yönden değerlendirmeye çalışacağız.

Görme kavramı ve onun türevlerinden olan görünme ve gösterme (ing;show) gibi kavramlar gelenek ve modernite 'nin ayırıcı kavram (alamet-i farika) larından birisidir.

Biraz iddialı bulunabilir ama modern (Çağdaş) medeniyetin kendisini gösterme ve görünür kılma başka bir anlamıyla teşhir etme üzerine kurguladığını söylemek yanlış olmaz. Çağdaş uygarlık ve doğal olarak kendisini bu uygarlığın mensubu olarak hissedip yaşamlarını ona göre düzenleyenler, nesi var nesi yok her şeyini, abartılı bir şekilde teşhir edebilir. (Affınıza sığınarak söylemek zorundayım. Mesela çağdaş batılı bir bayan son derece mahrem olması gereken doğum yapma olayını internet kanalıyla naklen yayınlatacağını duyurmuştu. Daha fazla örneğe gerek var mı bilmem.

Bu anlamda ayıp günah, haram, ahlak dışı gibi kavramlar onun dünyasında yoktur. Hayatın her alanındaki teşhir edilmiş müstehcenlik ve pornografi çağdaş, aynı zamanda **primitif batı uygarlığının** bir ürünüdür. Ve işin acı tarafı bu sıkıntılı durum İslam dünyasında da kendisini fazlasıyla hissettirmektedir.

Bu bağlamda modern çağa teşhir ve gösteri(ş) çağı demekte sanırım bir sakınca olmaz. Modernite basın ve yayın araçları özellikle de görsel basın araçları vasıtasıyla bir yanılsama ve benzetim ortamı oluşturup gerçekte var olmayan şeyleri varmış gibi gösterir. Daha sonra da oluşan bu sanal durumdan bir propaganda malzemesi olarak faydalanır.

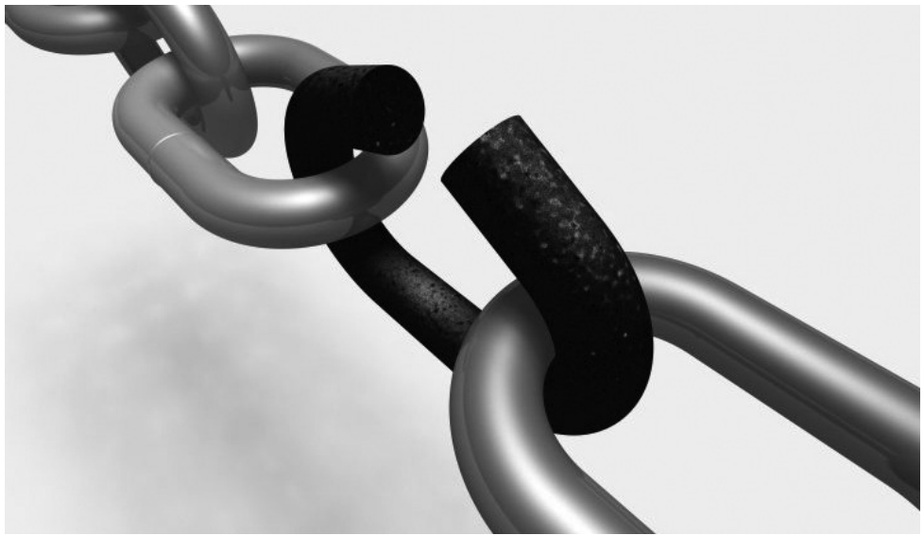
Mesela topluma karşı bireyi öne çıkardığını söyler. Bu anlamda bireysel özgürlükleri yeniden tanımlar ve bireyi bu özgürlükleri kullanma konusunda şartlandırır. Bireyin saçlarını hangi marka şampuanla yıkayacağından tutun da, dişlerini hangi marka macunla fırçalayacağını, hatta yılın hangi günlerinde hangi yemekleri yiyeceğini ve ne giyeceğini moda ve reklamlar vasıtasıyla dayatır. Bir müddet sonra bakarsınız ki toplumda aynı yaş grubundaki insanların çoğu aynı tip giyecekle dolaşıyor, hatta aynı marka saati ve gözlüğü takıyor. Saçların aynı tip kestirip sakallarını aynı şekilde bırakıyorlar.

Bu durumun biraz daha kronikleşmesi halinde birey adeta buharlaşıp ortadan kalkar ve kimliksizleşip kitlenin, halk yığınlarının sıradan bir parçası haline gelir.

Dışarıdan bakıldığında bu fertlerin adeta bir merkezden yönetilen, ezoterik (ruhani) bir cemiyetin İnisiye edilmiş (bir nevi büyülenmiş) müntesipleri olduğu kanaatini uyandıran bu durum, insan için bir trajediye dönüşür. İnisiye edilmiş fertlere televizyon ve moda vasıtasıyla neyin ilericilik ve çağdaşlık, neyin gericilik ve çağ dışılık olduğu yeniden tanımlanır. Bu bağlamda çıplaklık, müstehcenlik övülüp çağdaşlık olarak tanımlanırken, örtünme ve tesettür çağ dışılık olarak tanımlanıp ötekileştirilir. Toplum dışı (asosyal) ve modernite dışı olmaya cesaret edip böyle bir duruma güç yetiremeyenler de, bu sefer yapay modernliklerin, kötü, üçüncü sınıf birer taklitçisi olarak ömür tüketmeye mahkûm olurlar.

Daha çok metropollerde (büyük şehirlerde) merkez-çevre ilişkisinin sağlıksız gelişmesi sonucu oluşan bu trajik durum, insanı acınası bir hale sokar. Özellikle her şeyini hatta tüm mahrem alanlarını dahi teşhir ederek var olabilen moda sektörü kendi inisiyeli üyelerine, öncelikle çok zenginlerine kreasyon (ing:Creation=Yaratma) adı altında mamuller üretir. Her türlü iç çamaşırından tutunda ev kıyafeti, spor kıyafeti, partilerde kokteyllerde hatta cenaze merasimlerinde giyecekleri kıyafetlere kadar.

Ürettikleri bu mamulleri defile adı-

nı verdikleri bir çeşit ayinde inananlarına teşhir eder. Onlar da çoğumuz için servet sayılabilecek bir miktara satın altıkları kıyafetlerle kendilerini ve zenginliklerini topluma teşhir ederlerr. Nerede mi? Her yerde; Kimi zaman özellikle magazin basınını da davet edip, sokaklarda, kimi zaman TV kanallarında vs. Bunda ne gariplik var diyecekler olabilir. Belki ilk bakışta anormal bir şey yokmuş gibi görülebilir. Tabii, Mesela, On binlerce liraya satılan küçücük bir kalemi veya saat veya gözlüğü, küçücük bir şemsiyeyi saymazsanız. Veya milyonlarca liralık son derece lüks, saray misali konutlar, otomobiller, yatlar, kotraları saymazsanız. Ve aynı insanların yanlarında çalışan beş çocuklu bir aile reisine çalıştığı bir aya karşılık sadece asgari ücret miktarında bir maaş verdiğini saymazsanız.

Peki trajedi bu işin neresinde? Trajedi yukarıda bahsettiğim periferi (Çevre, k**enar) dekilerin yani taşranın daha da açık bir ifadeyle kenar mahalle gençliğinin merkezdekilere öykünmeye başlamasıyla birlikte başlıyor.**

Modern ve çağdaş olmak bir yana, öyleymiş gibi görünmek için siyah uzun saçlarını kısaltıp sarıya boyayan, akşam çekeceği acıları bilmesine rağmen on iki santim topuklu ayakkabılar giyerek kendine gün boyu eziyet eden, her pahalı markanın ucuz taklitleriyle (emitasyon veya çakma tabir ediliyor) arz-ı endam edip, vücudunu teşhir ederek varlıklarını toplumun diğer bireylerine hissettirmeye çalışan gösteriş budalası hanımlarla, keçi sakalı bırakarak, saçlarını jöleleyerek modern olacağını zanneden okuma yazması bile kıt zavallı erkeklere bakınca insanın içi açıyor. Bu üçüncü sınıf modernite kurbanları iki satır yazıyı okuyup, iki anlamlı cümleyi bir arada telaffuz edemiyorlar. İnsanlığını ve onurunu koruyup yüceltecek hiçbir değere sahip değilken, bunun bile farkında değiller. Kendileriyle konuştukça ve hallerine baktıkça içlerine düştükleri trajediye biraz daha şaşırıyor ne diyeceğinizi bilemez halde susup kalıyorsunuz.

Bütün bu örneklerden vardığımız sonuca göre modern kültür tamamıyla başkalarının tükettikleriyle beslenen bir canavara benziyor. Var olmak için de başkalarının kutsalları dâhil nesi varsa her şeyini tüketime sunuyor. Mesela Erkek ve bayanların fiziki güzelliklerini sinema sektöründe, seslerini müzik sektöründe vs teşhir edip tüketime sunuyor. Bunun adını da sanat koyup adeta tabu haline sokuyor ve dokunulmazlığını ilan ediyor. Karşı çıkanları da sanat düşmanı ilan edip modern toplumun dışına itiyor. Fiziki güzellikleri ile özellikle eğlence sektörü, moda defileleri, deniz ve tatil kültürü oluşturup hanımların bedenlerini teşhir edip, kamulaştırıyor ve tüketiyor. Tüketmekten de öte sermaye haline getirip pazarlıyor. Yazın sıcağında tatil yapacağı bahanesiyle sahillere akın eden inisiyeli ve yapay modernlik kurbanı kitleler kendilerinin nasıl bir tuzağın parçası haline geldiklerini anlamadan yaşamlarına kaldığı yerden devam ediyorlar. Ta ki gelecek yıl tatil sezonuna kadar.

Gösterme ve bu sayede görünür olma tutkusunun birinci şekli vücudun teşhiri vasıtasıyla olurken ikinci şekli de bireyin sahip oldukları yahi para mal, mülk leri vasıtasıyla olur.

Mesela bu durumda diyelim ki makam ve ünvan sahipleri bu özelliklerini öne çıkarırken, zenginler ve mal, mülk sahipleri de bu teşhir işini zenginliklerini öne çıkararak yaparlar. Örneğin bir tanışma anında kendisini Ben Prf. Doktor falan filan diye tanıtan bir kimsenin karşıdakine ilettiği sübliminal bir mesaj vardır. Bu kimse akademik titrini teşhir ederken, “kiminle konuştuğunuza dikkat edin” mesajını iletir. Muhatapları da bu mesajı aldıklarında konuşmanın seyri değişir. Herkes birden farklı tavırlar sergiler ve koskoca profesörden iyi mi bileceksiniz psikolojisini yüklenip edilgenleşir ve ikinci plana çekilirler. Burada kişinin sahip olduğu ünvanını teşhir etmesi durumu (gösteriş) ve üstünlük taslamak amacıyla kullanılan, psikolojik bir durumdur. Aynı zamanda ahlaki bir zaafın öne çıktığı bir durum olup maalesef birçok kimse bu ahlaki zaafa yakalanmıştır.

Bu konuyla alakalı olarak vereceğimi son örnek de kişinin mensubu olduğu ailenin şöhreti, soyu sopu, asaleti, zenginliği ile övünüp bu sayede başkalarına karşı biraz daha imtiyazlı bir birey olduğu kanaatini uyandırmaya çalışmasıdır ki maalesef günümüzde bu ahlaki zaaf ta çok yaygındır. Mesela trafikte kural ihlali yaptığı için görevli bir memur tarafından uyarılan veya haksız bir talebi yerine getirilmeyen kişinin muhatabına ilk söylediği şey “bana bak sen benim kim olduğumu biliyor musun? Ben filanım veya falanın akrabasıyım” diyerek imtiyazlı birisi olduğu hissini uyandırmaya ve sayede karşısındakine üstünlük kurmaya çalışır. Anlaşıldığı üzere böyle bir durumda ahlaki bir zaafiyetin sonucu oluşan bir durum olup modern insanın sıklıkla başvurduğu bir durumdur.

İşin özü itibariyle batı uygarlığı mahremiyeti olmayan teşhirci bir uygarlıktır. Bu uygarlık mahremiyet duygusu olmadığı için de hayâ ve edepten de yoksun ve yoksuldur. Yani modern batı uygarlığının içinde/münderecatında ne varsa dışına da o sızmakta, dışarıdan o görünmektedir. Başka bir tabirle dışarıdan ne görünüyorsa “ o” içinde olandan başka bir şey değildir. Çünkü modern batı uygarlığı teşhirci bir uygarlıktır. İçinde ne varsa teşhir eder. Vitrine koyup seyrettirmeyi çok sever. Bütün bunları yaparken özellikle televizyon reklamları ve diğer teşhir araçlarını kullanır. Bunu yapmaktaki amacı da bir illüzyon ve simülasyon ortamı oluşturup, hayranlarını büyülemekten başka bir şey değildir. Maalesef de İslam toplumlarının çoğu bu teşhirci uygarlığı körü körüne taklit etmektedir.

Yazımızın başlangıcından buraya kadar anlatmaya çalıştığımız ve ahlaki zayıflık olarak nitelendirdiğimiz birçok durumun insanın olduğu her zaman ve zeminde farklı biçimlerde var olabileceğini elbette biliyoruz. Bu durumun sadece modern zamanlarda ve modern toplumlarda oluşmadığının da farkındayız.

Maalesef bu tür modern toplumlarda yaşayan ve kendisini muhafazakâr, dindar kabul eden kimselerde de böyle olumsuz durumların biri veya birkaçı kendisini hissettirmektedir.

TURHAN ARSLAN

İffet Edeb Haya

Nur suresi 30. Ayette iffeti korumanın yolu gösterilmektedir. Öncelikle Allah'ın ahlak, haya, iffet, edeble ilgili emirleri neyi gerektiriyorsa tam anlamıyla itaat etmek ve bu itaati salih amele dönüştürmekle olur.

-İffet sözlükte "haramdan uzak durmak, helâl ve güzel olmayan söz ve davranışlardan sakınmak" demektir. Haramdan kaçınmak, nefsin aşırı arzularını (şehvet, yeme, içme) dinin ve aklın ölçüleriyle dizginleyerek dengeli, namuslu ve ahlaklı bir hayat sürmektir. İslâm ahlâk felsefesindeki dört temel erdemden (hikmet, cesaret, adalet, iffet) biridir.

-"Bugün size bütün iyi ve temiz şeyler helâl kılındı. Ehl-i kitabın yiyeceği size helâl, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. İffetinizi (Namusunuzu) korumanız, zinâ etmemeniz, gizli dost edinmemeniz şartıyla ve mehirlerini verdiğiniz takdirde hür ve iffetli mü'min kadınlar ile sizden önce kitap verilmiş olanların hür ve iffetli kadınları size helâldir. Her kim inanılması gereken kâideleri inkâr ederse (Kafir olursa), onun bütün amelleri boşa gider ve o âhirette kesin olarak zarara uğrayanlardan olur." (Maide.5)

-İffetli Namuslu diye manalandırılan "El Muhsanaat" kelimesi Ha-Sa-Ne harflerinden oluşur. Kale gibi kendini koruyan, her türlü meşru olmayan şeylerden korunan, iffetli, namuslu demektir.

-Onlar iffetlerini ve harama karşı mahrem yerlerini titizlikle korurlar. (Mü'minûn 23/5)

-Mü'minler, kelimenin tam anlamıyla iffet ve namus sahibidirler. Her türlü cinsî sapıklık ve aşırılıktan (LGBT-İ gibi) uzaktırlar. Öylesine iffetlidirler ki, ilâhî kanunun başkaları önünde açılmasını yasakladığı yerlerini örterler. Müslüman şahsiyetin ayrılmaz parçası olan bu özellikte ruhun, yuvanın ve çevrenin temizliği; nefsin, ailenin ve toplumun arınması vardır. Bu temizlik ve arınma; mahrem yerleri helâl olmayanların kirletmesine, kalbin helâl olmayan şeylere ilgi duymasına, toplumda şehvet ve arzuların sınırsız ve kontrolsüz kullanılmasına, aile ve neslin bozulmasına karşı korunmakla sağlanır. Burada Kur'ân-ı Kerîm cinsi ilişkilerde helâl olan şekli ve yolları göstermektedir.

-"Her kim bunun ötesinde bir şey aramaya yeltenirse, işte onlar Allah'ın koyduğu sınırları aşanların ta kendileridir" (Mü'minûn 23/6) âyeti, cinsî arzuların zina, eşcinsellik, hayvanlarla temas, LGBT-İ sapıklıkları ve bunlar gibi daha başka yollarla giderilmesinin haram olduğunu belirtir. Gerçek mü'minler, uhdelerine verilen "Emanetleri korur ve sözlerini tutarlar."

-Nur suresi 30. Ayette iffeti korumanın yolu gösterilmektedir. Öncelikle Allah'ın ahlak, haya, iffet, edeble ilgili emirleri neyi gerektiriyorsa tam anlamıyla itaat etmek ve bu itaati salih amele dönüştürmekle olur. Bunu yaparken de harama iffetsizliğe götüren yollardan da kaçınmak gerekir. "Mü'min erkeklere söyle: Gözlerini harama bakmaktan sakınsınlar; iffet ve namuslarını korusunlar. Bu, onlar için daha temiz ve daha nezih bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların bütün yaptıklarını en iyi bilmektedir. (Nur.30)

-"Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, zînet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar..... " (Nur.31). Ziynet kelimesi Kur'an'da "elbise, takı, hoşa giden, güzel bulunan nesneler, insanı maddî veya mânevî olarak güzelleştiren şeyler" mânasında kullanılmıştır. Burada kadınların göstermemeleri, örtmeleri istenen ziyneti ... "Ziynetlerini göstermesinler" cümlesinin hemen ardından "Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar" buyurulmasıdır. Buradaki mantık bağından zorunlu olarak, kadın vücudunun (nassa göre boyun, gerdan ve göğsü) ziynet, yani süs ve avret olduğu sonucu çıkmaktadır.

-Kadınların da iffetlerini korumaları, bunun için avret yerlerini örtmeleri ve zina etmemeleri emredildikten sonra ek olarak onlara, istisna edilen kimselerden başkasına ziynetlerini göstermeme- leri ve başörtülerini yakaları üzerinden bağlamaları yükümlülüğü getirilmiştir. Bu hükmün iyi anlaşılabilmesi için dört hususun açılması gerekmektedir: Süs, açıkta kalan süs, başörtüsünün yaka üzerinden bağlanması ve istisnalar.

-Kur'an kadının vücuduna ziynet diyerek örtülmesini emrettiğine göre, eğer âyette istisnalar gelmeseydi vücudun tamamının herkese karşı örtülmesi gerekecekti. İstisnalar iki ruhsat ve imkân getirmektedir: 1. Dışarıda kalan yerler örtülmeyecektir. 2. Örtünün içinde kalan kısımlar da bazı kimselerin yanında açılabilecektir.

-Bütün bu ayetlere baktığımızda gösterilmesi haram olan yerlerin kesinlikle gösterilmemesi gerektiği gibi, harama, iffetsizliğe sevketme ihtimali olan olaylardan fiillerden de kaçınılması gerektiği vurgulanmaktadır. "Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur." (İsra.32)

-Bu ayette Rabbimiz bizim fıtratımızı meyillerimizi zaafiyetlerimizi en iyi bilen olduğu için ; "Zinaya

yaklaşmayın" ifadesi kullanılmıştır. Ayette doğrudan "zina etmeyin" denilmemiş, daha geniş bir anlam içeren "yaklaşmayın" buyrulmuştur. Yaklaşanın yanlış yapma olasılığı yüksektir çünkü.

Kötü Yollardan Kaçınma: Bu ifade, insanı zinaya götürebilecek kötü bakışları, haram ortamları, sözleri ve davranışları da yasaklar.

Hayâsızlık: Zinanın hem aklımıza hem de temiz fıtratımıza ters düşen büyük bir çirkinlik kirlilik yanlışlık ve iğrençlik olduğu vurgulanır.

Edep, kişinin hal ve hareketlerinin kalitesini tartan bir mefhumdur. İlk basamağı başkalarının yanındaki hal ve hareketlerde zuhur etse de kemali kişinin yalnız başına olduğu demlerde ortaya çıkar.

-Hz. Peygamber (SAV) ahlâki özelliklerde dengenin korunmasını teşvik etmiş, aşırı kızgınlık, öfke ve haddi aşmaktan insanları sakındırmıştır. Hz. Âîşe (r.a)'e "Seni sertlikten ve aşırılıktan sakındırırım" (Buhârî, Edeb, 38) buyurmuştur. Bir başka hadisinde Hz. Peygamber (SAV) iffetin karşıt anlamı olan fuhûştan insanları sakındırmış ve şöyle buyurmuştur: "Ahlâksız davranışlar (fuhuş) ve ahlâksızlık alenî yapılmaya başlamadıkça kıyamet kopmaz" (Ahmed b. Hanbel, VI, 162).

-İffetin lüzumunu göstermek için Hz. Peygamber şöyle dua etmiştir:

"Allahım, senden hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliği dilerim" (Müslim, Zikr, 72).

EDEB

-Terbiyeli olma, disiplinli, güzel ahlaklı, görgülü, nezaketli incelik sahibi olma halidir. Bu konuda alimlerin görüşlerine bakalım:

-İmam Tirmizi (KS); "Edep, kişinin hal ve hareketlerinin kalitesini tartan bir mefhumdur. İlk basamağı başkalarının yanındaki hal ve hareketlerde zuhur etse de kemali kişinin yalnız başına olduğu demlerde ortaya çıkar. Etrafında kimsenin olmadığında dahi "Nerede olursanız O sizinle beraberdir" (Hadid.4) ayetinin sırrına vâkıf olan insan ihsan mertebesine ulaşmış demektir. Bu cihetiyle edep ihsan kavramının hal ve tavırlarda tecellisi gibidir. Her an Rabbinin hazır ve nazır olduğu şuurunda olan bir mümin edebin kemalini yaşar. Çünkü O, sürekli görüp gözetmektedir."

-Allah'a karşı edepli olmak; organlarından hiçbirini O'nun rızasına aykırı hareket ettirmemektir. Halka karşı edepli olmak; onların hatalarını görmezden gelmek ve onları sadece bir farzı veya bir sünneti terk ettiklerinde uyarmak ve ayıplamaktır.

-Sehl bin Abdullah (KS): "Edebi küçümsemek haramı küçümsemeye, haramı küçümsemek Allah'a saygıyı terk etmeye, bu saygıyı terkse şükrü bırakmaya yol açar. Şükrü bırakmanınsa insanı imandan uzaklaştırmasından korkulur. Çünkü kulun imanı ancak edeple sahih bir iman olur; edepsizlik ise, marifet azlığının (Allah'ı hakkıyla bilmemenin) delilidir" buyurarak, edebin kemaline ancak Allah'ı kalbinde marifet nuruyla bilebilen kişilerin erişebileceğine işaret eder.

-Abdullah bin Mübarek (RA): "Edebi küçümseyen, sünnetlerden mahrumiyet cezasına çarptırılır. Sünnetleri küçümseyen, farzlardan mahrumiyet cezasına çarptırılır. Farzları küçümseyen ise, tevhidden mahrum kalma cezasına çarptırılır." demektedir. Edep, merkezinde tevhid ve marifetin bulunduğu iman kalesinin ilk burcudur. O burç terkedilir ise iman kalesinin ilk savunma hattında zafiyet başlar.

-Ebu Bekir Verrak (K.S.): "Gerçekte edebin tamamının Allah'a karşı gösterilmesi gereken edep olduğunu şöyle ifade buyurur: "Edebin tamamı şundan ibarettir; kul gizlide de açıkta da Allah'a itaat eder. Asla ve kat'a O'nun buyruklarına karşı gelmez. Kendisine kötülük edene iyilik eder. Nefsin isteğini yerine getirmez. Bollukta şükreder, darlıkta sabreder. Kendisinden aşağı olana ikramda bulunur. Danıştığı kimsenin öğüdünü dinler." Bu anlayış, "Allah'ın emirlerine tazim, yarattıklarına şefkatle muamele" (Ta'zim bi emrillah şefkat li Halgıllah) düsturunun edep diliyle ifadesidir.

-Kalbin edebi ise namazda huşu, oruçta takva, zekâtta rahmet, hacda haşyet, ahiret şuuru ve hiçlik ise, edepte de Allah'ın sevmediği haslet ve duyguları kalpten ve sair azalardan tasfiye etmektir. Zahiren edep ve nezaket üzere olmasına rağmen kalbinden ve azalarından Allah'ın hoşnut olmayacağı haslet ve tavır gösterenin edebinin kıymeti yoktur.

-Muhammed ibn Fadl (K.S.): "Edep ikidir: İÇ EDEP, DIŞ EDEP. İÇ'in edebi, kalbin kusurlardan arındırılması, DIŞ'ın edebi ise, uzuvların günahlardan ve gayri ahlâki şeylerden korunmasıdır. Dış edebe riayet edenin dostları onun bu edebiyle edeplenirler, iç edeple edeplenen ise halkın gönlünde taht kurar."

Ebu Bekir el-Verrak (KS): Her azanın ayrı edebi olduğundan bahisle şöyle der;

"1-Konuştuğun zaman dilini korumak,

2-Yalnız kaldığın zaman kalbini korumak,

3-Dışarıya çıktığın zaman gözünü korumak,

4-Yediğin zaman boğazını korumak,

5-Uzattığın zaman elini korumak,

6-Yürüdüğün zaman ayağını korumak ve

7-Bütün işlerinde vaktini korumaktır."

-Müminin edebinin kendisine ve etrafına fayda vermesinin temel şartı ise edebin önce HAL sonra AHLAK haline gelmesidir. Zira mümin her konuda olduğu gibi edep hususunda da Üsve-i Hasene olan Rasûlullah (SAV) Efendimizin izini takip etmekle mükelleftir. "Beni rabbim terbiye etti ne de güzel terbiye etti" ve "Ben ancak güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim" buyuran Rasûlullah (SAV) Efendimiz, edebin ve ahlâkın nebevi çıtasını önümüze koymuştur. Bu nebevi rehberlik eşliğinde bizlere düşen Rabbi tarafından en güzel şekilde terbiye edilip mahlûkatın en sevgilisinin edebine bürünüp onun ahlâkı ile ahlâklanma hususunda gayret göstermektir.

HAYA

"Hayâ îmandandır ve hayâlı olan kimse cennettedir! Hayâsızlık ise kalbin katılığındandır; kalbi katı olan da cehennemdedir!.."(Buhârî, Îmân, 16) "Hayâ ve îman bir aradadır; biri gittiğinde diğeri de gider!" diyerek hayânın ehemmiyetine dikkat çekmişler ve: "Hayâ ancak hayır kazandırır." (Buhârî, Edeb, 77) "Hayânın hepsi hayırdır." (Müslim, Îmân, 61) "Bir işte kötülük ve çirkinliğin bulunması onu lekeler; bir işte hayâ duygusunun bulunması ise onu süsler." (Tirmizî, Birr, 47/1974) buyurmuşlardır.

-Abdullah bin Mes'ûd (r.a.)den; Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Allah'tan gereği biçimde hayâ edin!" Biz de dedik ki: "Ey Allah'ın Peygamberi! Zaten hayalı davranıyoruz, elhamdülillah." Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "O sizin anladığınız utanma hissi değildir! Allah'tan gereği biçimde hayâ etmek; baş ve başta bulunan organları, karın ve karının içine aldığı organları günahlardan korumak, ölümü ve toprak altında çürümeyi daima hatırlamaktır. Âhireti isteyen, dünya hayatının süsünü terk eder. Kim böyle davranırsa, Allah'tan hakkıyla hayâ etmiş olur." Tirmizî, Kıyâmet, 24/2458

ALLAH İÇİN GEREĞİ BİÇİMDE İFFET HAYA EDEB NASIL UYGULANIR ?

Bu hadis-i şerif, İslam ahlakının en temel kavramlarından biri olan "hayâ"-yı (utanma duygusu) yüzeysel bir duygudan çıkarıp, bütünsel bir yaşam disiplinine dönüştürür. Ahlak, yaşam disiplini haline gelmez ise sözde kalır. Oysa bu Hadisi Şerifin ahlaki boyutu ve derinliği vardır:

1. Zihinsel ve Fiziksel Koruma (Baş ve Organlar)

Düşünce Dünyası: Başın korunması, öncelikle zihni temiz tutmakla başlar. Kötü niyet, haset ve kibir gibi içsel hastalıklardan arınmayı gerektirir. Zihin temizliği yapmak ve korumak gerekir.

Göz ve Kulak: Harama bakmamak, tecessüs etmemek (başkalarının gizli hallerini araştırmamak) ve gıybet dinlememek bu kapsama girer.

Dilin Muhafazası**:** Yalan, iftira, alay ve kalbi kıracak her türlü kötü sözden dili uzak tutmaktır.

2. Helal Yaşam ve İffet (Karın ve İçindekiler)

Helal Lokma**:** Midenin korunması, boğazdan aşağıya haram veya şüpheli hiçbir rızkın geçmemesi demektir. İslam ahlakında haram lokma, ibadetlerin ihlasını ve dualaların kabulünü engeller.

İffet ve Namus**:** Şehveti kontrol altında tutmak, her türlü gayrimeşru ilişkiden ve harama yol açacak adımlardan ve harama götüren yollardan uzak durmaktır. Şehvet günümüz ortamında her an tutuşmaya hazır ateşle barut gibidir. Tehlikeli şehvetten uzak durmak, sabırla metanetle oruçla ve imkanı olanın hemen evlenmesiyle olur. Evlilikler sade, samimi, anlayışlı, karşılıklı hoşgörü ile kolaylaştırılmalı, güven, samimiyet, sadakat, dürüstlük, iyi niyet üzerine bina edilmeli ve teşvik edilmeli, zorlaştırılmamalı kolaylaştırılmalıdır.

3. "Nasihat Olarak Ölüm Yeter" bilincinde olmak

-Fani Olma Gerçeği: Toprak altında çürüyeceğini bilmek, insandaki kibri ve dünyalık hırsları törpüler.

Ölümü sıkça hatırlayan bir insan, her an hesaba çekilebilecekmiş gibi yaşar. Bu da toplumda suç oranını ve haksızlıkları azaltan en güçlü içsel denetim mekanizmasıdır. Bu durumun Kuran ve sünnetteki fiili karşılığı "Allah her an bizi gözetlemektedir" bilinciyle hareket eden bir mü'minin eriştiği İHSAN mertebesidir.

4. Dünyevileşmeye Karşı Duruş

Ölçülü Yaşam: Hadisteki *"Dünya hayatının süsünü terk eder"* ifadesi, dünyadan tamamen kopmak anlamına gelmez. Dünyayı kalbe koymamak, yani lüks ve gösteriş peşinde koşarak ahireti ve ahlaki değerleri unutmamak demektir. Maddiyatı kalbinde değil elinde taşımaktır.

Önceliklerin Değişmesi**:** Hakiki hayâ sahibi, geçici olanı (dünya) tercih edip ebedi olana götüren erdemli ahlaklı bir hayatı ve akabinde ahireti feda etmez. Öncelik Ahiret hesaplı yaşamaktır.

İFFET EDEP HAYA GÜNCEL HAYATIMIZDA TOPLUMSAL REÇETE OLARAK NASIL UYGULANIR ?

"Tirmizî, Kıyâmet, 24/2458" no'lu Hadisi Şerif modern çağın getirdiği bireysel ve dijital krizlere karşı adeta bir **toplumsal reçete** niteliğindedir. Hadisteki ilkeleri günümüz sosyal hayatına şu şekilde uyarlayabiliriz:

1. Dijital Alan ve Sosyal Medya Ahlakı (Başın Muhafazası)

Ekran Kontrolü: "Baş ve baştaki organları korumak", günümüzde akıllı ekranlara bakan gözleri korumaktır. Algoritmaların önümüze çıkardığı haram, müstehcen veya mahrem içeriklere karşı gözü ve zihni muhafaza etmektir. Ekranı kontrol altına almaktır.

Klavye ve Dil Ahlakı**:** Sosyal medyada anonim hesapların arkasına sığınarak insanlara hakaret etmemek, linç kültürüne katılmamak, yalan haber ve dedikoduyu (gıybeti) beğenip paylaşarak yayılmasına aracı olmamaktır. Fasık haber bilinciyle her paylaşılana inanmamak araştırmak emin olunmayan şeyleri ve olumsuzlukları, kötülükleri yaymamak gerekir.

2. Tüketim Çılgınlığı ve Ekonomik Ahlak (Karnın Muhafazası)

"Karnı ve içindekileri korumak", günümüz iş hayatında rüşvet, faiz, kul hakkı, usulsüz kazanç ve borsa-kripto gibi alanlardaki spekülatif / haksız kazançlardan uzak durarak eve helal lokma götürmektir. Çok mal peşinde koşmak değil helal kazanç olmazsa olmaz prensibimiz olmalıdır.

İsraf ve Gösterişten Kaçınma**:** Sosyal medyada lüks yaşamı, yediği yemeği veya aldığı eşyaları paylaşarak imkânı olmayan insanların nispet duymasına (haset ve üzüntüye) sebep olmamaktır. Eskiler evine gıda alışverişini taşırken kapalı keselerde görenin canı çeker kul hakkı oluşur fikriyle hareket ederdi. Şimdi ise kral sofraları paylaşılıyor öyle olmamalı.

3. Popüler Kültür ve "Beğenilme" Arzusu (Dünya Süsünü Terk Etmek)

Özgünlük ve İffet**:** Günümüz dünyası insanları "ne kadar çok izlenir ve beğenilirsen o kadar değerlisin" algısıyla mahremiyet sınırlarını zorlamaktadır. Hakiki hayâ, sanal dünyadaki geçici "beğeni" (like) tıklanma sayısı uğruna ahlaki değerleri, iffeti ve şahsiyeti feda etmemeyi gerektirir. Face, İnstegram, Tiktok vs.gibi sanal sitelerde vücudunu teşhir edip alacağı beğeni sayısı ile mutlu olduğunu zanneden kişiler yanlış yoldadır. Bu şekilde ahlak iffet haya edep yerlerde sürünmekte ve aslında kişiler kendilerini aşağılamaktadır. Bu yol yol değildir. Hesap çetindir. Dünya geçicidir.

Sade Yaşam**:** Marka ve lüks takıntısının esiri olmadan, ihtiyaç merkezli ve gösterişten uzak bir yaşam tarzını benimsemektir. Alışverişte marka değil kaliteli uygun fiyatlı ürünler esas alınmalıdır. Kapitalizm "çok üretip çok satma" üzerine kurulu bir sistem olduğundan "Çok üret, ihtiyaç oluştur ve tükettir" parolasıyla insanlar medyanın dayattığı şeyleri ihtiyaç zannedip çok tüketmeye gayret ederler. Kişiler başkası için değil kendi için yaşamalı, kendi ihtiyaçlarını kendileri belirlemeli ona göre tüketmelidir.

4. Zaman İsrafı ve "An'ın tadını çıkar " Yanılgısına karşı Zaman Yönetimi, Ölüm ve ahiret hayatı bilinci geliştirmek: Modernizmin" Bu dünyaya bir daha mı geleceksin", "Sadece bir kere yaşayacak sın, anı yaşa ve tüket" felsefesine karşı, insanın boşuna yaratılmadığını ve başıboş bırakılmayacağını, hayatın bir sonu olduğunu ve her davranışın bir hesabının olacağını bilerek ahiret, hesap ve sorumluluk bilinciyle hareket etmektir.

Vakit İsrafı: Vakti saatlerce online oyunlar, faydasız videolar veya dizilerle tüketmemeli, zamanı kendine ailesine, topluma faydalı olacak şekilde planlamalıdır. İffet, Edeb ve Haya, İslam Ahlak Prensiplerinin cüzlerinden ibarettir.

Çözüm; Kur'an ve Sünneti hayatımıza tatbik etmektir. Allah ne diyorsa, Peygamberi nasıl uyguladıysa öyle yaşama gayretinde olmaktır. Allah ve Rasülünün istediği razı olduğu onayladığı bir hayat.

-Allahım! Ömrümüzü; nefsimizin esaretine, hevamızın olumsuzluklarına kapılarak köpük misali kaybolup gidenler gibi harcamaktan, Sana sığınırız. Benliğimizi; Hevasını ilah edinen, İlahlık taslayan veya sahte ilahların kölesi olanları reddedip, Hakkın Hakikatın taraftarı olanlardan eyle. Kalbimizi; La ilahe İllallah tevhidi gerçekliğini anlayıp ilah olarak sadece Allah'ı kabul eden ve imanımızı güçlendirecek hallerle, cennetine götürecek amellerle meşgul eyle. Beni; Sana secde edenlerden ve secde halindeyken dünyayı terkeden ve secdesini kabul buyurduğun kullarından eyle. Amin.

NEZİR ERGENÇ

Fina ve Minna Bizden ve Bizde Olana

Fina ve minna/ içimizde ve bizden olan. Bu hayatın her alanında benim için ölçü, mikyas, miyar ve minehk olabilecek bir tanımlamadır.

Fikum ve minkum ifadeleri kıtab-ı kerime ait; risalet penah peygamberler betimlenirken sıklıkla kullanılır: İçinizden ve sizden olan...

İçinizden olması; tanıdığınız, bildiğiniz, ailesini, şeceresini hâsılı her haline vakıf olduğunuz biri, anlamına gelir. Sizden olması ise ondan size zarar gelmez, söyledikleri, yaptıkları veya hedef gösterdikleri ilk elde size veya geleneklerinize ters gelse de aslında sizin yararınıza, sizi aziz ve celil kılacak evsafta; bundan sebep O'na kulak verin, söylediklerini yapın, gösterdiği hedef için cehd edin ve işaret ettiği gayeye inanın, manasındadır.

Fina ve minna/ içimizde ve bizden olan. Bu hayatın her alanında benim için ölçü, mikyas, miyar ve minehk olabilecek bir tanımlamadır. Söz gelimi yönetici/liderlerin içimizden ve bizden olmasını esas alırım; iktisatçıların, bilim adamlarının, mütefekkirlerin, filozofların, vakıfların, derneklerin, partilerin, tarikatların, cemaatlerin, ortakların, komşuların, eşlerin, yiyeceklerin, içeceklerin, giyeceklerin, barınakların, kelimelerin, düşüncelerin, inançların; hâsılı insan hayatını ilgilen her ne varsa o bizde ve bizden olsun isterim.

Bizde ve bizden olmadığı halde iyi, hikmetli, faydalı ise ne yapacağım? Onların iyi, hikmetli, faydalı hallerini değiştirmeden, ecdadımın yapmaya çalıştığı gibi, gücüm yettiğince bize ve bizden olmaya tahvil ederim. Mesela Hz. Peygamberin hilfu'l fudul olayında yaptığı gibi yaparım. Veya Hz. Ömer'in Mecusi İran'ın Divan teşkilatını dönüştürdüğü gibi veya Abdulmelik bin Mervan'ın Bizans altın solidus'unu İslam Dinarına çevirmesi gibi veya Fatih Sultan Mehmed'ın bir kilise olan Ayasofya'ya bir minare, Kâbe'yi gösteren bir mihrab ve hutbe okunacak bir mimber yaparak onu mescid/camine çevirmesi gibi veyahut ta Farabi, İbn Sina ve diğer Müslüman hukemenın mesela Yunan filozofların Logos veya Nous kelimelerini "Akıl" diye çevirdikleri gibi.

Güçlü olan kendine yöneltir, kendine benzetir, kendisi yapar. Tersine durumda ise İbn Haldun'unun formüle ettiği gibi: Mağluplar galipleri taklit ederler. Orijinal cümlesi şöyledir: İnnel mağlube mûlaun ebeden bil iktidaı bil ğalıbı fi şiarıhi ve ziyyihi ve nihletihi ve sairi ehvalıhi ve avaidihi/ hiç şüphe yok mağlub; şiarlarında, giyim kuşamında, inancında ve diğer tüm durumlarda ve adetlerinde her zaman galip olanı taklit etmeye arzulu/tutkundurlar.

Mağlup olan galip olanı taklit eder, eyvallah, bu tarihi bir realite olarak karşımızda; nitekim Müslüman coğrafya son iki yüz yıldır- istisnalar hariç- Batılı Beyaz Adamın açtığı deliklerden bir keler gibi girip çıktı; onlara benzemeye, onlar gibi olmaya çalıştı.

Bu manzaraya galipler gözünden baktığımızda cümle şöyle okunur: Galipler mağlupları kendilerine benzetirler. Mağlupların galiplere benzeme gibi bir zaafları varsa ki bu zamanla tutkuya, aşka dönüşür, galiplerin de mağlupları kendilerine benzetme gibi bir zaafları var. Zaaf kelimesinin kaynağının her iki taraf için de "korku" olduğunu söyleyebilirim. Mağlup, mağlubiyetinin sebebini galipler gibi olmamakta gördüğü için onlara benzemediği takdirde bundan sonra ve hayatın her alanında hep kaybedeceğine hatta yok olup gideceğine dair bir korku vehmi taşır.

Galip de benzer bir korkuyu yaşar; eğer mağlupları kendine benzetmezse, kendi gibi yapmazsa bir gün geri dönüp kendisini mağlup edeceklerini vehmedder. "Siz, onların dinlerine tabi olmadıkça onlar, sizden razı olmazlar" ayeti celilenin işaret ettiği korku, budur.

Benim konuyu getirmek istediğim ve üzerinde tartışılmasını istediğim husus şudur: Mağlup olmayanların, galiplere yaklaşımı ne olmuştur veya ne olmalıdır?

Öncelikle böyle bir ortamın mümkün olup olmadığını konuşmamız lazım; tarihte yaşanmış mıdır, yaşanmış ise nasıl olmuştur? İkincisi ve bence en önemlisi de bugün için bu mümkün müdür, biz Müslümanlar- mağlup olmayanlar- bunu yapmaya muktedir miyiz ve son olarak da bunu hangi usulle yapacağız?

Konuyu tartışmaya devam edeceğiz inşallah!

MUSTAFA BALABAN

Edep Yahu(T)

Edep, “âdâb-ı muâşeret” yani görgü kurallarıyla da kendini gösterir. Lakin bu, sadece zamana göre değişen nezaket kurallarından ibaret değildir; o, evrensel ve lâhutî bir duruştur.

İnsan, doğası gereği sırlarla örülü, sınırları olan bir varlıktır. Yeryüzündeki canlılar arasında insanın en belirgin vasfı, kuşkusuz bu sınırlarına sahip olmasıdır. Her bir birey için, hangi saikle hareket ederse etsin, sınırsız bir hayat ve mutlak bir hareket alanı hayalden öteye geçemez.

Özgürlük, anarşizm, nihilizm ya da vandallık gibi zihni ve fikri kavramlar adına ne söylenirse söylensin, kişi kendi zarar görmeye başladığı noktada mutlaka duracak, bir tepki refleksiyle “Bu kadar da olmaz ya hu” diyerek sınırlarını hatırlayacaktır.

İşte din, devlet ve hukuk sistemleri, tam da bu noktada devreye girerek, hem insanı hem de tüm canlıları korumak adına yasalar, emirler ve yasaklar ihdas etmiştir.

Toplumumuz, yasa ve yasaklara uyma konusunda oldukça hassas bir yapıya sahiptir. Pozitif hukuk çerçevesinde belirlenen kurallar, toplumsal yaşamın ana iskeletini oluşturur. Ancak elbette her konuyu kanunla düzenlemek mümkün değildir; hayatın akışında kanunların yetişemediği boşluklar mutlaka kalır.

Tam bu noktada, yazılı olmayan; doğruyu yanlıştan, helali haramdan, meşruyu gayrimeşru olandan ayıran; adet, alışkanlık ve teamüller devreye girer. Sosyal iş ve ilişkileri düzenleyen, denge ve denetimi sağlayan bu gizli mekanizmalar, toplumun görünmez harcıdır.

Peki, insanın iç dünyasında filizlenen, henüz eyleme dökülmemiş, kanuni bir yaptırımı olmayan veya kanıtlanması imkânsız olan durumlar karşısında onu ne koruyacaktır? Yasa, yasak ve cezalar, her bireyi her daim yanlıştan alıkoymaya kafi midir?

Hele ki günümüzün çeşitlenen iletişim kanalları ve ulaşım yolları göz önüne alındığında, suç tanımına girmeyen gri alanlarda kişiyi doğruya yönlendirecek olan nedir?

Genel olarak ahlakın, özel olarak da dinin önemle üzerinde durduğu o kavram, bu noktada bizlere rehberlik eder: “Edep”. Hayâ mefhumuyla etle tırnak gibi, siyam ikizi misali birbirine bağlanan bu kavram, halk arasındaki kullanımıyla da bir pusula işlevi görür.

Hareketleri düzgün olanlar “ahlaklı-edepli” diye takdir edilirken, güven vermeyen ve kural tanımayanlar “ahlaksız-edepsiz” damgasıyla tenkit edilir.

Şayet bugün, yeryüzünde ve ülkemizde ahlak kavramının tek bir kelimeyle özetlenmesi istenseydi, gönül rahatlığıyla «edep» diyebilirdik. Etimolojik ve kavramsal derinliğine indiğimizde edep; terbiye, incelik, toplum töresine uyum, düzgün davranış ve estetik bir yazı dili anlamlarını bünyesinde barındırır.

Kur’ânî ve nebevî perspektifte ise edep; insanın Yaratıcı ile, kendisiyle ve diğer tüm varlıklarla olan ilişkilerinde özenli ve ölçülü olması demektir. Nitekim şair bu hakikati şöyle özetler:

“Edep bir tâc imiş nûr-ı Hûdâ’dan

Giy o tâcı emîn ol her belâdan.”

İnsan, sadece doğum takviminin kendine kattığı bir varlık değil, ahsen-i takvim (en güzel suret) üzere yaratıldığının bilincinde olursa, daha dikkatli ve rikkatli bir yaşam sürmenin gerekliliğini kavrar. Murakabe bilinciyle hareket eden insan; hak yemez, zulmetmez.

Kendi içindeki bu öz denetim mekanizması sayesinde, ailenin veya devletin tedip, tenkit ve tecziye etmesine ihtiyaç duymaz. Kalbi ve vicdani hissiyatı, adeta bir koruyucu melekeye dönüşür.

Böylece birey, toplumsal kuralları zorunlu bir dayatma olarak değil, kendi iradesiyle kabul edilmiş bir huzur vesilesi olarak görür. Günahın, haramın ve yasakların; ferdin ve toplumun menfaatine olduğunu kavrar.

Ne var ki, eğitimli olmak, yani akademik bir tahsil, insanı beşerî zaaflardan her zaman kurtaramayabilir. Toplumdaki o meşhur “okumuş lakin adam olamamış” serzenişi, bu durumun veciz bir ifadesidir. Şairin ifadesiyle:

“İnsan da yok ise edep, neylesin medrese mektep

Okusa okusa âlim olsa yine merkep, yine merkep…”

Edep ve hayâ, birbiriyle bütünleşmiş kavramlardır. Hayâ; utanma, hicap ve mahcubiyet duygusudur. Günümüzde hayâlı olmanın, özgüven eksikliği veya pısırıklık olarak yanlış yorumlanması, bilimsel ve kavramsal bir yanılgıdır. Oysa hayâ, kişinin kendi duruşunu koruması ve bir sınırının olduğunu beyan etmesidir.

Ne yazık ki küresel ölçekte bir “edep karşıtlığı” ile karşı karşıyayız. Fıtrata aykırı kabullerin yüceltilmesi, medyada ve sanatta ahlaki değerlerin erozyona uğratılması, toplumda bir çürümeyi beraberinde getiriyor. Hele ki günümüzde görünür olma isteği, beğenilme isteği bedenin teşhiri şeklinde olduğunda, haya hayattan çekiliyor. Diğer taraftan röntgencilik ise artıyor. Yani sergileyen ve seyreden arasında kaybolan edep, ahlak kitaplarında ve hitaplarında mahpus oluyor.

Oysa metafizik değerlere yaslanan, edebini bu değerlerle şekillendiren bir insan; giyiminden yemeğine, konuşmasından tüketimine kadar her konuda sınırlarını çizebilir. O, yanlış gidişata karşı “herkes böyle yapıyor” diyerek haz peşinde koşmak yerine; Necip Fazıl’ın diliyle “Durun kalabalıklar, bu cadde çıkmaz sokak!” diye haykırabilen mesuliyet sahibi bir kişidir.

Edep, “âdâb-ı muâşeret” yani görgü kurallarıyla da kendini gösterir. Lakin bu, sadece zamana göre değişen nezaket kurallarından ibaret değildir; o, evrensel ve lâhutî bir duruştur.

İrfan mekteplerinin kapısında yazan «Edep yâ Hû» ifadesi, hem Yüce Allah’tan bir edep talebidir hem de hayatı «bahşedene» uygun yaşama ihtarıdır. Bugün bu kavramların «antika» olarak görülüp ötekileştirilmesi veya arkeolojik bir kalıntı gibi muamele görmesi, çağın en büyük yanılgılarından biridir.

Anadolu irfanı ise bu kavramı “Eline, diline, beline sahip ol” diyerek muazzam bir düstura dönüştürmüş, toplumda sulh ve sükûnetin teminatı kılmıştır. Bu kadim mirasa sahip insanlar olarak, barışın, sevginin ve mahremiyetin daim olması için edep kavramını yeniden merkeze almalıyız.

Son olarak, Peygamber Efendimizin o kadim sözünü hatırlayalım:

“İlk peygamberlerden itibaren halkın hatırında kalan bir söz vardır:

Utanmadıktan sonra dilediğini yap!”

O hâlde, tüm yaşamı kuşatan o derin bilincin anahtarını yeniden elden ele taşıyalım:

“Edep yâ Hû.»

A. CEMAL ÇİFTÇİ

Ruhun Geometrisi

Yüzümün coğrafyasında eski bir tren sesi,
Sana geliyorum kapalı gözlerin o uzak ülkesinden.
Ceplerimde unuttuğum bir tutam gökyüzü,
Yıkılmış kentlerin ortasında lekesiz beyaz bir sütun.

Bir Yusuf sızıyor dilsiz saatlerin çatlağından,
Gömleği arkadan yırtılmamış bir şubat ikindisinde.
İffet dediğin, yalnızlığın daktiloda tıkırdayan sesi,
Açılmamış mektupların içindeki o ürkek ceylan geometrisi.

Gözlerin diyorum, modern vitrinleri deviren o asil derviş,
Utanarak sokağa çıkınca, lambalar birden durulur.
Kuşlar ki içimin göğünde dikey uçuşlar dener,
Tırnak uçlarında taşınan gizli bir deniz kabuğu.

Biz bu dünyayı bir örtünün altından sevdik,
Kelimelerin arkasına saklanmış o derin dikiş iziyle.
Şimdi göğüs kafesimizde bir diriliş saati işliyor sessizce,
Edeple eğiliyor gökyüzü, güzel adamların gölgesine.

Göz kapaklarında biriken o eski akşamüstü,
Tenin pazar yerlerinden uzak tutulan serin kalesi.
Bir leylak fısıltısı yayılır tenhanın omurgasından,
Sözün kendi içine kapandığı o mahcup boşlukta.

Rüzgar, sokak lambalarının günahını süpürürken,
Göğsünde taş biriktiren adamların arasından geçtik.
Dokunulmamış bir sayfa gibi duruyor zamanın alnı,
İçimizdeki çocukların o masum ve uysal uykusunda.

Şimdi bütün gömlekler beyaz bir sükuta uyanık,
Kırık aynalarda yıkanan gezgin dervişlerin gölgesi.
Adımların arkasında bıraktığı o silik coğrafya,
Edebin parmak izidir, kalbimizin en kuytu yerinde.

Yorulduk ey kalbim kirli aynalara bakmaktan
Şimdi perdeleri çekip içimize dönme vaktidir
Utanma duygusu ki, insanın en gizli coğrafyası
Orada başlar ruhun büyük ve sarsılmaz nöbeti.